

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการหยุดก่อนครบหลักสูตร หรือการออกกลางคันของหลักสูตร การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดพะเยา ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกพื้นที่ในอำเภอดอกคำใต้เป็นพื้นที่ ทำการศึกษาและศึกษาตามกรอบความคิดของการวิจัยโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ กำหนดประเด็นคำถามและการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม จากกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้อันได้แก่ บิดา มารดา ผู้ปกครอง เพื่อน ญาติ ผู้รับบริการ ผู้ดำเนินการศึกษานอกโรงเรียน ครูผู้สอนหรือวิทยากร และศึกษาจากเอกสารของทางราชการที่เกี่ยวข้องให้ได้มาซึ่งข้อมูลครบถ้วนและมีความสมบูรณ์ของข้อมูล ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ได้นำเสนอเป็น 3 ตอนดังนี้คือ

ตอนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของอำเภอดอกคำใต้ที่ศึกษา

ตอนที่ 2 การเข้าร่วมกิจกรรมและการหยุดเรียนของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนในอำเภอดอกคำใต้

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจหยุดเรียนก่อนครบหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนของนักศึกษาการศึกษานอกระบบ

ตอนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของอำเภอดอกคำใต้

ประวัติความเป็นมาของอำเภอดอกคำใต้

ตามตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่า นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี อันมีพ่อขุนรามคำแหงเป็นเจ้าผู้ครองนคร และได้มาเจริญสัมพันธไมตรีกับพ่อขุนงำเมืองเจ้าเมืองพะเยา และได้เสด็จมาเยี่ยมเยือนกันเป็นประจำ เคยได้ยกขบวนช้าง ม้า ตลอดจนบริวารมาเป็นจำนวนมาก โดยผ่านมาทางเวียงโกศัย (เมืองแพร่ในปัจจุบัน) เมืองสอง และผ่านอำเภอดอกคำใต้เพื่อไปสู่เมืองพะเยา จนรอยดินช้าง ม้า ปรากฏเป็นร่องรอยลึกเมื่อฝนตกทำให้น้ำไหลตามรอยดินช้าง ม้า จนกลายเป็นลำน้ำซึ่งเรียกว่า “ร่องช้าง” ประชาชนเห็นว่าเป็นแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ ตลอดจนมีพ่อค้าวานิช มาทำการค้าขายกับชาวจังหวัดพะเยา การเดินทางจากจังหวัดแพร่ ผ่านต่างพากันมาพักวัวพักควาย ตลอดจนเกวียนเทียมวัวที่บรรทุกสินค้าต่าง ๆ มา ดังนั้นชาวบ้านได้พบเห็นความอุดมสมบูรณ์พืชพันธุ์ธัญญาหารและแหล่งน้ำจึงได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ตามสองฝั่งลำน้ำร่องช้าง ประกอบกับสองฝั่งลำน้ำร่องช้างมีต้นดอกคำใต้หรือต้นกระถินเทศขึ้นอยู่เป็น

จำนวนมาก เป็นป่า เป็นดง ประชาชนจึงได้ขนานนามหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านดอกคำใต้” ตั้งแต่นั้นมาจึงได้ยกฐานะเป็นอำเภอดอกคำใต้เมื่อปี พ.ศ. 2397

คำขวัญอำเภอดอกคำใต้

ดอกคำใต้เมืองคนงาม	วัฒนธรรมหลากหลาย
มากมายหัตถกรรม	พระธาตุงามจอมไคร้
ร่องช้างแหล่งอาศัย	มากน้ำใจชาวประชา

ลักษณะทางกายภาพของอำเภอดอกคำใต้

อำเภอดอกคำใต้ เป็นอำเภอขนาดกลางขึ้นกับจังหวัดพะเยา ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดพะเยา อยู่ห่างจากตัวจังหวัด 14 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร 749 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางจากตัวจังหวัดถึงที่ว่าการอำเภอดอกคำใต้ประมาณ 25 นาที

ขนาดที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอดอกคำใต้มีพื้นที่ทั้งหมด 864 ตารางกิโลเมตร 514,375 ไร่ เป็นพื้นที่ราบร้อยละ 36.00 เป็นพื้นที่เขา ร้อยละ 36.72 และพื้นที่น้ำ ร้อยละ 27.28 แบ่งการปกครองออกเป็น 12 ตำบล 120 หมู่บ้าน (สำนักงานศึกษาธิการอำเภอดอกคำใต้, 2542, หน้า 2) ประกอบด้วย

1. ตำบลดอกคำใต้	มี	10	หมู่บ้าน
2. ตำบลบุญเกิด	มี	9	หมู่บ้าน
3. ตำบลคอนศรีชุม	มี	10	หมู่บ้าน
4. ตำบลสว่างอารมณ์	มี	8	หมู่บ้าน
5. ตำบลสันโค้ง	มี	11	หมู่บ้าน
6. ตำบลคงสุวรรณ	มี	11	หมู่บ้าน
7. ตำบลป่าชุม	มี	8	หมู่บ้าน
8. ตำบลห้วยลาน	มี	15	หมู่บ้าน
9. ตำบลบ้านถ้ำ	มี	12	หมู่บ้าน
10. ตำบลบ้านป็น	มี	9	หมู่บ้าน
11. ตำบลหนองหล่ม	มี	8	หมู่บ้าน
12. ตำบลเวียง	มี	9	หมู่บ้าน

มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ : อำเภอเมืองพะเยา กิ่งอำเภอภูกามยาวจังหวัดพะเยา และอำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ : อำเภอจุน อำเภอปง จังหวัดพะเยา
ทิศใต้	ติดต่อกับ : อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา อำเภอจาว จังหวัด ลำปาง และอำเภอสอง จังหวัดแพร่
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ : อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปของอำเภอ

อำเภอดอกคำใต้มีสภาพภูมิอากาศ 3 ฤดูกาล คือฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม จนถึงเดือนเมษายนอุณหภูมิโดยเฉลี่ย 36 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝน 1,062 มิลลิเมตร ส่วนฤดูหนาวช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ อุณหภูมิเฉลี่ย 14 องศาเซลเซียส

ทรัพยากรธรรมชาติ

เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอดอกคำใต้มีลักษณะเป็นพื้นที่ต่ำและพื้นที่ราบและแหล่งน้ำประกอบกันไปและมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์และมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต และนำมาใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าไม้ ในปัจจุบันนี้มีพื้นที่เป็นป่าไม้ทั้งหมด 270 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 169,277 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 31.25 ของพื้นที่ ซึ่งในป่าประกอบด้วยไม้ต่าง ๆ เช่น ไม้สัก ไม้เต็ง ไม้รัง และประชาชนได้อาศัยใช้ประโยชน์จากป่าไม้อย่างมาก จนน่าเป็นห่วงว่าจะเกิดผลร้ายอันใหญ่หลวง เนื่องจาก การตัดไม้ ทำให้ป่าลดลงอย่างรวดเร็วและอาจหมดไปในที่สุด นอกจากป่าไม้แล้วอำเภอ ดอกคำใต้ยังมีแหล่งน้ำที่สำคัญซึ่งประชาชนได้อาศัยหล่อเลี้ยงชีวิตและการประกอบอาชีพ เช่น ลำน้ำร่องช้าง ซึ่งไหลผ่านตำบลบ้านป็น ตำบลเวียง ตำบลบุญเกิด ตำบลคอนศรีชุม และ ตำบลสว่างอารมณ์ ไหลลงสู่ม่น้ำอิงและแม่น้ำโขง มีเขื่อน 1 แห่ง คือ เขื่อนแม่ผาง ตำบล บ้านด้า และมีอ่างเก็บน้ำร่องสัก เขตตำบลบ้านป็น และตำบลหนองหล่ม เป็นต้น

ประชากร

อำเภอดอกคำใต้มีจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ตามบัญชีในทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 31 ตุลาคม 2541 จำนวน 76,762 คน จำแนกเป็นชาย 37,839 คน เป็นหญิง 38,923 คน

จำนวนครอบครัว 21,856 ครอบครัว ตามความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ 940 ตารางกิโลเมตร ความหนาแน่นของบ้านต่อพื้นที่ 27 หลังคาเรือนต่อตารางกิโลเมตร

สภาพการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของประชาชนส่วนใหญ่การสร้างบ้านเรือนเป็นกลุ่มหรือกระจุก โดยใช้ความสัมพันธ์ของเครือญาติและกลุ่มบ้าน โดยไม่มีแบบแผนที่แน่นอนส่วนใหญ่มีพื้นที่ทำมาหากินและพื้นที่ทำการเกษตรอยู่รอบ ๆ บริเวณของหมู่บ้าน สภาพบ้านเรือนอาศัยเป็นบ้านไม้ ใต้ถุนสูงชันบนเป็นที่อยู่อาศัย มีห้องนอน มีนอกชาน มีขี้ข้าวในบริเวณบ้าน แต่ละบ้านจะมีรั้วรอบขอบกั้นอาณาบริเวณบ้านด้วยต้นไม้ แต่ก็จะมีช่องทางที่จะผ่านไปยังบ้านของเพื่อนบ้านได้โดยสะดวกพื้นที่บริเวณใต้ถุนบ้านใช้ประโยชน์ได้อย่างมีคุณค่า เช่น เป็นที่อยู่ของสัตว์เลี้ยง และสัตว์ใช้งาน หรือใช้สำหรับทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน หรือพักผ่อนตอนกลางวัน แต่ในปัจจุบันนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้รถไถนาเดินตามมากขึ้น การเลี้ยงวัวควายน้อยลงไปใต้ถุนบ้านจึงเป็นที่เก็บรถไถนาเดินตามแทน ภายในหมู่บ้านได้รับการพัฒนามากขึ้น มีถนนหนทางเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้าน อำเภอและจังหวัดหลายสายด้วยกัน บางครอบครัวที่มีฐานะดีมักจะนิยมมาสร้างบรณิถนด้วยวัสดุก่อสร้างด้วยปูนซีเมนต์ซึ่งมีแบบบ้านที่ทันสมัยและค่อนข้างแพงสำหรับผู้ที่มีรายได้น้อยก็ยังอาศัยบ้านเดิมซึ่งเป็นไม้อยู่ก่อน โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงหลายครอบครัวมีรายได้จากบุตรหลานที่อพยพไปขายแรงงานจากท้องถิ่นอื่น ๆ หรือในต่างประเทศ เป็นต้น

สำหรับพื้นที่บ้านพักอาศัยนั้น ถ้าบริเวณบ้านก็จะปลูกไม้ยืนต้น เช่น มะม่วง มะพร้าว มะขาม ลำไย มะละกอ ถ้าครัวเรือนไหนมีความขยันก็จะปลูกพืชผักสวนครัวอื่น ๆ อีก เช่น พริก มะเขือ จิง ข่า ตะไคร้ ผักคะน้า ผักกาด ผักบุ้ง มะนาว แล้วแต่ความต้องการ

บางครัวเรือนมีความพร้อมทางด้านทุนทรัพย์ ก็จะเปิดบ้านเป็นร้านค้าขายขายของประเภทของชำหลาย ๆ อย่าง เช่น อาหารสำเร็จรูป พืชผักต่าง ๆ ผงซักฟอก ขนมห กะปิ น้ำปลา ยาสามัญประจำบ้าน

ในอำเภอคอกคำใต้มีไฟฟ้าใช้กันเกือบจะทุกครอบครัว ในแต่ละครอบครัวจะมีเครื่องอำนวยความสะดวกและความบันเทิงกันเป็นส่วนใหญ่ เช่น วิทยุ เทปเสียง โทรทัศน์ เครื่องเล่นวีดิทัศน์ หรือแม้แต่เครื่องคอมพิวเตอร์หรืองานรับสัญญาณดาวเทียม ส่วนอุปกรณ์

ไฟฟ้าชนิดอื่น ๆ เช่น พัดลม แอร์ หม้อหุงข้าวไฟฟ้า เตารีด โทรศัพท์ แล้วแต่ครอบครัวจะมีความพร้อมมากน้อยแค่ไหน

ในชุมชนมีน้ำใช้ตลอดทั้งปี แต่จะมีมากมีน้อยแล้วแต่ฤดูกาลแต่ละครอบครัวส่วนใหญ่จะใช้น้ำประปากัน ส่วนน้ำที่ใช้เพื่อการเกษตรก็คือ น้ำฝน ถ้าน้ำร่องข้าง ในบางปีมีน้ำเพียงเล็กน้อยโดยเฉพาะฝนทิ้งช่วง ส่วนในฤดูร้อนน้ำจะแห้งขอดบางช่วงของลำน้ำดินเงินสามารถเดินไปมาได้สะดวก

ความสัมพันธ์ของครอบครัว

ชาวบ้านอำเภอดอกคำใต้มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในครอบครัวค่อนข้างเรียบง่าย มีการปกครองดูแลตนและครอบครัว โดยเฉพาะบุตรหลานจะให้อยู่ในครอบครัวของชนบทรอบคอบ ประเพณีดั้งเดิมที่ถ่ายทอดสืบกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงในปัจจุบัน บุคคลในครอบครัวมีความผูกพันกันอย่าง แนบแน่น แม้ว่าในปัจจุบันนี้อำเภอดอกคำใต้จะมีคนมาจากจังหวัดอื่น ภูมิภาคอื่นมาอาศัยอยู่ก็ตาม เป็นคนหลากหลายกลุ่มหลายหมู่บ้านและหลายจังหวัด จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นอำเภอ “แกงโฮะ” แต่ในความเป็นจริงในระบบครอบครัว ระบบเครือญาติและพรรคพวกเพื่อนฝูงซึ่งจะพบว่ามีพฤติกรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การปฏิบัติไม่แตกต่างกันมากนัก มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกันในการที่จะปรับตัวให้อยู่ในชุมชนได้อย่างมีความสุข

ภายในครอบครัวนั้นผู้น้อยหรือบุตรหลานจะให้ความเคารพผู้อาวุโส หรือผู้มีความรู้ความสามารถถือเป็นที่ยิ่งและที่ปรึกษาหนังสือให้คำชี้แนะต่าง ๆ ในแต่ละครอบครัวจึงประกอบไปด้วย ผู้เฒ่า ผู้แก่ พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง โดยมีพ่อทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัวมีบทบาทสูงในเรื่องการปกครองดูแล การตัดสินใจ และการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยสมาชิกจะปฏิบัติตาม

วัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อ

อำเภอดอกคำใต้เป็นดินแดนที่สะสมประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของล้านนาไว้มากมายและถ่ายทอดมาสู่ลูกหลานสืบต่อไป อันได้แก่ “ภาษาถิ่น” “ใช้พูดจากันในปัจจุบันส่วนวัฒนธรรมประเพณีแบบล้านนาทางการปฏิบัติทางวัฒนธรรมอันได้แก่ “ประเพณีปีใหม่” หมายถึงประเพณีสงกรานต์ซึ่งทางล้านนาไทยเรียกว่า ประเพณีปีใหม่ไม่ได้ถือเอาวันสงกรานต์เป็นวันสำคัญ แต่ถือเอาวันพระยววันคือวันเถลิงศกเป็นวันสำคัญ ซึ่งวันนี้ต่อจากวันเนาและตรงกับวันที่ 15 เมษายน “วันสงกรานต์” ทางล้านนาออกเสียงว่า “สังขานต์” หรือ “วันสังขานต์”

ล่อง” ชาวดอกคำใต้ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาทุกปีมีการทำพิธีคำหัวเพื่อขอขมาบุคคลที่จะไปคำหัว คือบุคคลที่มี พระคุณและเป็นผู้ที่เคารพนับถือ เช่น บิดา มารดา ญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือครูอาจารย์ เจ้าอาวาสวัด ซึ่งเป็นการแสดงกตเวทิตอบแทนบุญคุณท่าน เมื่อไปขออโหสิกรรมจากท่านแล้วท่านจะให้พรเรา นอกจากนี้ยังมีการสร้างพระพุทธรูป สร้างน้ำพระธาตุ เป็นต้น

“ทานข้าวสลากหรือก้นถ้วยสลาก” หมายถึง ประเพณีทานสลากกัทธิเป็นประเพณีที่ชาวดอกคำใต้ถือสืบเนื่องกันมานานแล้ว การทานถ้วยสลากจะเริ่มในราววันเพ็ญเดือน 12 เหนือ (คือเดือน 10 ใต้) และสิ้นสุดเอาเดือนเกียงคับ (เดือน 11 ใต้) การทานถ้วยสลาก (หรือในบางแห่งเรียกว่า ตานข้าวสลาก)

“การบวชลูกแก้ว” หรือ “ประเพณีปอยน้อย” หรือ “ปอยบวช” ซึ่งชาวดอกคำใต้ได้ถือปฏิบัติสืบกันมาซึ่งเป็นประเพณีบรรพชา อุปสมบท ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นการจัดขึ้นเป็นการภายในเฉพาะเครือญาติ และผู้ที่รู้จักสนิทสนมเคารพนับถือกันเท่านั้น การบวชนี้ถือกันมาแต่โบราณว่าลูกผู้ชายทุกคนที่นับถือศาสนาพุทธ จะต้องบวชเรียนทุกคนเมื่อบวชแล้วจะได้ศึกษาหลักธรรมของศาสนา และเป็นการสืบทอดพระศาสนาแล้วยังมีความเชื่อว่า พ่อ-แม่จะได้บุญได้กุศลเมื่อตายไปแล้วจะได้ขึ้นสวรรค์และเชื่อต่อไปอีกว่าถ้าบวชเรียนเป็นสามเณรบุญกุศลจะตกแก่แม่ผู้เดียว แต่ถ้าบวชเป็นพระภิกษุบุญกุศลจะตกทั้งพ่อและแม่ บุคคลที่จะบวชจะต้องเป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่ติดยาเสพติดหรือของมีนเมาเป็นคนมีอาการครบทั้ง 32 ประการและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าเป็นคนดีทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งจะจำแนกได้ดังนี้คือ :

“การบวชเณร”

- มีอายุอย่างน้อย 8 ขวบขึ้นไป
- ได้รับอนุญาตจากบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง
- เจ้าอาวาสวัดที่จะไปอยู่อาศัยอนุญาต

“การบวชเป็นพระ”

- มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์
- ได้รับอนุญาตจากบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง
- ไม่เป็นผู้มีหนี้สินพันตัว
- ไม่มีคดีติดตัว
- ไม่เป็นโรคติดต่อหรือโรคที่สังกรรมรังเกียจ

- ไม่เป็นคนลักเพศ
- เป็นผู้บริสุทธิ์ด้วยประการทั้งปวง

ปอยบวช เป็นงานบรรพชาสามเณร ส่วนปอยเบิกซ์เป็นงานอุปสมบทพระภิกษุ การจัดงานปอยนี้ในหมู่บ้านมักจะนิยมทำกัน 2 วัน

วันแรก เรียกว่า “วันแต่งดา” คือ วันเตรียมงาน ซึ่งทางเจ้าภาพจะนำเครื่องอัฐบริหารของพระใหม่มาตั้งไว้ให้ผู้เฒ่าผู้แก่ที่มี โวหารดีให้พรแก่นั่งใกล้ ๆ เครื่องอัฐบริหารนั้น คอยให้พรชาวบ้านที่มาร่วมทำบุญก่อนที่จะไปรับพรจากพระภิกษุสงฆ์หรือสามเณร สำหรับการมาทำบุญของชาวบ้านเรียกว่า “มาขอสมัครว”

วันที่สอง เป็นวันบวชจะทำการแห่นาคหรือลูกแก้วไปยังวัด เมื่อ “ลูกแก้ว” ถึงวัดแล้วจะเปลี่ยนเครื่องแต่งกายเป็น “นาค” นุ่งขาวห่มขาวเข้าสู่พิธีในวิหารหรืออุโบสถจะกราบพ่อแม่ รับรูปเทียนนำไปถวายอุปัชฌาจารย์ให้โอวาท แล้วเปลี่ยนผ้าห่มจากนาคมาครองผ้าเหลืองหรือไตรจีวร เสร็จแล้วไปสมาทานศีล อุปัชฌาจารย์ตั้งฉายาให้ใหม่ถวายสังฆทานแก่พระสงฆ์ ในพิธีพระสงฆ์ให้พรและอนุโมทนา

นอกจากประเพณีดังกล่าวแล้วดอกคำใต้ยังมีประเพณี “การสู่ขวัญ” “ขึ้นบ้านใหม่” “ตานข้าวใหม่” “สืบชะตา” “สู่ขวัญถวาย” “ห้องผีมด” “ส่งเคราะห์” “ขึ้นด้าวตั้ง 4” “เลี้ยงผีปู่ย่า” เป็นต้น

มรดกทางวัฒนธรรม

ตั้งได้กล่าวมาแล้วว่าอำเภอดอกคำใต้ มีวัฒนธรรมและประเพณีสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานจากข้อค้นพบทางประวัติศาสตร์ พบว่าอำเภอดอกคำใต้เป็นชุมชนที่มีการอาศัยอยู่ของมนุษย์มาแต่โบราณ ตั้งแต่ยุคหิน โดยค้นพบเครื่องมือเครื่องใช้ตามแนวสันเขาและที่ราบเชิงเขาเป็นจำนวนมาก เช่น กำไรหิน ขวานหินขัดชนิดมีใบ่าและไม่มีใบ่า ต่อมาในช่วงยุคประวัติศาสตร์ก็มีชุมชนโบราณอยู่อย่างหนาแน่น ชุมชนแรกที่อยู่ที่ราบเชิงเขาโดยมีชุมชนโบราณตำบลบ้านถ้ำ และชุมชนโบราณเวียงจำไก่ (ปัจจุบันอยู่ในเขตตำบลสันโค้ง) ชุมชนต่อมาเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ริมลำน้ำร่องช้าง โดยมีเหมืองสมัยและเรียงฮางหรือเมืองห้าว (ในปัจจุบันอยู่ในเขตตำบลคือเวียง) เป็นเมืองศูนย์กลาง

ดังนั้นแหล่งชุมชนโบราณในเขตอำเภอดอกคำใต้จะมีการผูกพันและเชื่อมโยงกับอาณาจักรเมืองพะเยามาโดยตลอด และเป็นชุมชนโบราณขนาดใหญ่จะเห็นได้ว่าซากของสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ซึ่งในบางแห่งก็ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ บางแห่งก็ยังคงถูกทิ้งให้ทรุดโทรม

และมีการบูรณาการเป็นไร้สวนเป็นส่วนมาก แต่ยังคงหลงเหลือโบราณวัตถุกระจัดกระจายอยู่ โดยทั่วไป โดยเฉพาะพระพุทธรูปบ้านทรายและปติมากรรมหินทราย ซึ่งถือว่าเป็นความเจริญรุ่งเรืองของชุมชน และพัฒนาการของชุมชนดอกคำใต้

โครงสร้างและลักษณะอาชีพในปัจจุบัน

เกี่ยวข้องกับโครงสร้างและลักษณะอาชีพของอำเภอดอกคำใต้ในปัจจุบันซึ่งอาจแบ่งได้ดังนี้

1. การเกษตรกรรม

พื้นที่ทำการเกษตรของอำเภอดอกคำใต้ มีจำนวนทั้งหมด 379,322 ไร่ แบ่งพื้นที่ตามลักษณะการใช้งานดังนี้

- การทำนา จำนวน 316,473 ไร่
- การทำไร่ จำนวน 37,232 ไร่
- การเกษตรอื่น ๆ จำนวน 18,617 ไร่

สำหรับการแบ่งสรรปันส่วนพื้นที่ไว้ทำประโยชน์ทางด้านเกษตรกรรมพื้นที่ส่วนใหญ่จะทำนาปลูกข้าว รองลงมาทำไร่ และทำการเกษตรอื่น ๆ

อาชีพเกษตรกรรม

อาชีพเกษตรกรรมของอำเภอดอกคำใต้จำแนกออกได้เป็นการทำนาที่เรียกว่าข้าวนาปีและเป็นการปลูกนาดำ ทำไร่ด้วยการปลูกข้าวไร่และพืชไร่ทำสวนและเลี้ยงสัตว์ชนิดของพืชที่ปลูกประกอบด้วย ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ข้าวโพด กระเทียม หอมแดง ชিং ลำไย และลิ้นจี่ เป็นต้น

อาชีพของชาวบ้านอำเภอดอกคำใต้ตั้งแต่อดีตจนถึงในปัจจุบัน คือ การทำการเกษตรสืบทอดกันต่อมาสู่รุ่นหลาน และเป็นสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีพ คือการปลูกข้าวไว้บริโภคปลูกพืชผักต่าง ๆ และเลี้ยงสัตว์ ถ้าหากมีผลผลิตมากเหลือจากการใช้เลี้ยงชีพก็จะขายการเพาะปลูกจึงจะต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลักถ้าปีไหนฝนน้อยก็จะส่งผลให้ผลผลิตต่ำไปด้วย และยังคงอาศัยน้ำจากลำน้ำร่องช้างที่ไหลผ่านพื้นที่ ในปัจจุบันการอาศัยแหล่งน้ำจากลำน้ำร่องช้างค่อนข้างที่จะประสบปัญหาเพราะว่ามีน้ำไม่เพียงพอ หรือมีเพียงในเฉพาะบางฤดูกาลเท่านั้นในช่วงที่ฤดูฝนตกชุกจะมีน้ำไหลเชี่ยวกราดเกือบเต็มตลิ่งทั้งสองฝั่ง ในฤดูแล้งน้ำจะแห้งและมีจำนวนน้อยจนบางช่วงของลำน้ำไม่สามารถที่จะนำน้ำมาใช้ในการเพาะปลูกได้ ปัญหาที่พบตั้งแต่ช่วงเดือนธันวาคมจนถึงเดือนพฤษภาคม เป็นประจำเกือบทุกปี ดังนั้นการทำ

นาในรอบปีจะทำได้เพียงครั้งเดียวในช่วงฤดูฝน ถ้าปีไหนมีฝนตกตามฤดูกาลชาวบ้านก็ปลูกได้ผลผลิตเพียงพอเพื่อบริโภคและมีข้าวกินอย่างพอเพียง

การทำนา การทำนาของชาวบ้านจะเริ่มทำกันในช่วงฤดูฝน เตรียมที่นาโดยการไถคราด ใช้แรงวัว-ควาย บางครอบครัวใช้ควายเหล็กหรือรถไถเล็กที่บังคับด้วยมือคนหรือรถไถขนาดใหญ่ที่มารับจ้างไถนา เมื่อไถเสร็จชาวบ้านจะนำเมล็ดพันธุ์ที่เก็บไว้จากปีที่แล้วมาปลูก (ที่คัดเลือกพันธุ์ไว้แล้ว) โดยการแช่น้ำทิ้งไว้ก่อนประมาณ 3-5 วัน แล้วจึงนำเมล็ดพันธุ์หว่านลง ในแปลงเมื่อข้าวเป็นต้นสูงประมาณ 1 สอกเศษก็จะย้ายลงไปปักดำยังที่นาที่เตรียมไว้

ในการทำนาของชาวบ้าน โดยเฉพาะนาดำนั้น มีขบวนการหลายขั้นตอนซึ่งจำเป็นจะต้องใช้แรงงานคนเป็นจำนวนมากในการปลูกและเก็บเกี่ยว ในอดีตที่ผ่านมามีการแลกเปลี่ยนแรงงานกันโดยการช่วยกันลงแขกเก็บเกี่ยวข้าวที่แก่จนเก็บเกี่ยวได้แล้ว สำหรับในปัจจุบันนี้สถานการณ์ต่าง ๆ ได้แปรเปลี่ยนไปการช่วยแรงงานโดยการลงแขกในการทำนาค่อยได้พบเห็นแล้วนอกจากในวงเครือญาติเท่านั้นที่ยังมีเหลืออยู่ ผู้ที่รับจ้างทำนาและเก็บเกี่ยวข้าวจะได้รับค่าตอบแทนประมาณวันละ 100 บาท

ในพื้นที่ทำนาโดยอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ถ้าปีไหนฝนตกมากจนเกินไปหรือฝนแล้งจนเกินไปผลผลิตมักได้รับความเสียหาย ซึ่งจะอยู่ในลักษณะการได้บ้างเสียบ้าง จะได้ผลเต็มที่ทุกปีนั้นเป็นไปไม่ได้เหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นตลอดเวลา ชาวบ้านจึงประสบอยู่เป็นประจำ

ปัจจุบันนี้พื้นที่ทำนามีเหลือเพียงไม่มากนัก เพราะว่าพื้นที่ดินที่ใช้ทำนาคั้งเดิมได้ขายให้นายทุนไปแล้ว บางพื้นที่ก็ถูกรถนาไถไปเนื่องจากไม่มีเงินส่งต้นและดอกเบี้ย

การปลูกข้าวไร่และการทำสวน การปลูกข้าวไร่มักจะปลูกในพื้นที่ราบสูงไกลจากแหล่งน้ำหรือบริเวณพื้นที่ป่าโปร่งที่กลายสภาพแล้วซึ่งอยู่ใกล้ชุมชน ชาวบ้านมักจะถากถางป่าเตรียมพื้นที่ไว้ใช้ในช่วงฤดูแล้ง แล้วจากนั้นก็หาพันธุ์ข้าวไร่ที่มีความทนทานต่อสภาพดินฟ้าอากาศได้ดีและไม่ต้องการน้ำมากนัก พอเริ่มหน้าฝนประมาณในช่วงเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน ชาวบ้านก็จะเริ่มการปลูกข้าวไร่ โดยการขุดหลุมก่อนแล้วจึงนำพันธุ์ข้าวไร่หยอดลงไปหลุม ๆ ละ 6-7 เมล็ด

การปลูกข้าวไร่นั้นมีวิธีและขั้นตอนน้อยกว่าการทำนาหว่านหรือนาดำ ซึ่งจำเป็นจะต้องใช้แรงงานคนเป็นจำนวนมากดังนั้นแปลงที่ทำข้าวไร่จึงเป็นแปลงนาเล็ก ๆ

สะดวกสำหรับครอบครัวที่มีแรงงานน้อย เมื่อหยอดข้าวเสร็จแล้วก็จะรอให้ข้าวเจริญเติบโตเองจนสามารถที่จะเก็บเกี่ยวได้ การปลูกข้าวไร่ชาวบ้านมักไม่นิยมใส่ปุ๋ยกันเพราะปล่อยให้ข้าวเจริญเติบโตตามธรรมชาติไม่ต้องดูแลรักษากันมากนัก

ลักษณะการปลูกข้าวไร่มักจะปลูกข้าวไร่เพียงอย่างเดียวจะแบ่งสัดส่วนในการปลูกข้าวไร่ส่วนพื้นที่ที่เหลือจะปลูกพืชอื่นแซมไปด้วย เช่น ถั่วลิสง ข้าวโพด ถั่วฝักยาว กล้วย สับปะรด ฯลฯ ส่วนใหญ่การปลูกพืชแซมจะปลูกเพื่อเพียงไว้กินภายในครอบครัว นอกจากบางครอบครัวที่ปลูกเป็นจำนวนมากก็จะนำไปขายยังหมู่บ้านหรือตลาดชุมชน

สำหรับการทำสวนนั้น บางทีก็ใช้พื้นที่ทำไร่ทำสวนไปด้วย เช่น ชาวบ้านที่อาศัยบริเวณลำน้ำร่องช้างบริเวณใกล้เขื่อนแม่ฝาง และบริเวณอ่างเก็บน้ำร่องสัก ซึ่งมีน้ำไหลตลอดทั้งปี ชาวบ้านได้อาศัยพื้นที่นี้ซึ่งมีหย่อม ๆ ปลูกมะม่วง มะขาม พร้อมด้วยข่า ตะไคร้ มะเขือ พริก ผักกาด หอมแดง กระเทียม บางครอบครัวที่ขยันขันแข็งจะทำการเพาะปลูกและมีผลผลิตขายตลอดทั้งปี

ดังนั้นอาชีพการทำนา ทำไร่ ทำสวน แม้ว่าจะเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านแต่ก็อยู่ในระดับพอกินพอใช้ไปวัน ๆ หนึ่งเท่านั้น ไม่สามารถทำรายได้จนมีเงินพอที่จะเก็บออมไว้ได้มากมายแต่ก็มีหลายครอบครัวที่มีรายได้จากการประกอบอาชีพจากการขายข้าว พืชผักผลไม้ และมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี

การเลี้ยงสัตว์ การเลี้ยงสัตว์ของชุมชนอำเภอดอกคำใต้มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงในปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้แทบทุกด้านสามารถผลิตข้าวได้พอเพียงและสามารถเลี้ยงสัตว์ วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ ไข่ เป็นอาหารและขายเป็นรายได้ของครอบครัว

การเลี้ยงวัว การเลี้ยงวัวสำหรับอำเภอดอกคำใต้จะเลี้ยงกันไปสองลักษณะคือเจ้าของเป็นคนเลี้ยงเองหรือจ้างให้คนอื่นเลี้ยงโดยให้ค่าตอบแทนเป็นอัตราเงินเดือนตามที่ตกลงกันไว้ว่าจะให้เท่าไร หรือการจ้างเลี้ยงแบบแบ่งครึ่งระหว่างเจ้าของวัวและผู้เลี้ยง หรืออาจจะแบ่งเป็นเงินจากการขายคนละครึ่ง เมื่อขายวัวไปในแต่ละรุ่น บางครั้งก็แบ่งครึ่งลูกวัวที่ออกมาจากการเลี้ยงแบ่งว่ามีจำนวนกี่ตัว แล้วแบ่งครึ่งในอัตราส่วนที่เท่ากัน

การเลี้ยงสุกร การเลี้ยงหมูชาวบ้านมักจะไม่นิยมเลี้ยงกันมากนักแต่จะขายจะเลี้ยงไว้ไม่เกิน 5-6 ตัว ส่วนใหญ่จะเป็นการเลี้ยงเอาไว้ขายผู้เลี้ยงมักเป็นครอบครัวเกษตรกรหรือแม่บ้านที่อยู่บ้านเฉยๆ เมื่อมีเวลาเลี้ยงโดยซื้อลูกหมูจากพ่อค้าที่นำมาขายในหมู่บ้าน ในราคาประมาณตัวละ 700-800 บาท

การเลี้ยงเป็ดและไก่ เป็นการเลี้ยงไว้กินไข่ ส่วนใหญ่จะเลี้ยงไก่พื้นเมืองมากกว่าเป็ดผู้เลี้ยงจะเลี้ยงแบบปล่อยไว้ในบริเวณบ้าน ในบางครอบครัวทำเล้าให้อยู่อาหารจะเป็นข้าวเปลือก ส่วนการเลี้ยงเป็ดนั้นจะเลี้ยงด้วยอาหารเป็ด หรือบางครั้งก็ใช้ปลายข้าวเข้าคอกผสมแกลบและรำแล้วนำไปเลี้ยงเป็ดการเลี้ยงสัตว์ทั้งสองไม่ต้องดูแลเอาใจใส่มากนัก เมื่อไก่ขยายพันธุ์มากเกินไป ผู้เลี้ยงก็จะแบ่งขายให้พ่อค้าที่มีอยู่ในหมู่บ้าน หรือพ่อค้าที่มาจากหมู่บ้านอื่น

2. การค้าขาย

ด้านการค้าขายของอำเภอดอกคำใต้ มีการค้าสินค้าสำคัญจำแนกเป็น

2.1 สินค้าที่จำหน่ายเป็นรายได้หลักของประชากรในอำเภอได้แก่ ข้าว ข้าวโพด
กระเทียม

2.2 สินค้าที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิต ซึ่งผลิตได้น้อยและไม่เพียงพอแก่การบริโภค ได้แก่ ผักสดต่างๆ

3. การบริการ

สถานบริการที่สำคัญของอำเภอดอกคำใต้

1. โรงแรมและบังกะโล จำนวน 4 แห่ง
2. กักตาดคาร และร้านอาหาร(มีดนตรี) จำนวน 5 แห่ง
3. โรงภาพยนตร์ จำนวน 1 แห่ง

4. อุตสาหกรรม

อุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กได้แก่

- โรงสีข้าว จำนวน 95 แห่ง (โรงสีขนาดใหญ่ 2 แห่ง ขนาดกลาง 10 แห่ง และขนาดเล็ก 83 แห่ง)

- โรงบ่มใบยา จำนวน 1 แห่ง
- โรงไม้หิน จำนวน 1 แห่ง
- โรงงานแปรรูป จำนวน 2 แห่ง

5. แรงงาน

แรงงานของประชากรในอำเภอดอกคำใต้แบ่งออกเป็นแรงงานภาคการเกษตร และแรงงานนอกภาคเกษตร แรงงานในภาคการเกษตรนั้นส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานที่มีอายุ 35 - 50 ปี และทำงานในพื้นที่เกษตรของตนเองและเป็นหัวหน้าครอบครัวส่วนแรงงานที่อยู่นอกภาคการเกษตรจะมีอายุประมาณ 11-40 ปี ซึ่งเป็นแรงงานวัยหนุ่มสาวมักจะรับจ้างในภาค

อุตสาหกรรมทั้งภายในเขตอำเภอ อำเภอใกล้เคียง (สังเกตว่าอำเภอดอกคำใต้จะอยู่ห่างจาก อำเภอเมืองพะเยาเพียง 14 กิโลเมตร ซึ่งมีแหล่งประกอบการจำนวนมาก ทำให้แรงงานจาก อำเภอดอกคำใต้มารับจ้างในเมืองในลักษณะไปกลับ) และขายแรงงานยังต่างจังหวัด และมีอีก ส่วนหนึ่งที่ไปขาย แรงงานยังต่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่จะไปประเทศ ญี่ปุ่น มาเลเซีย และ ไต้หวัน

6. การคมนาคม

การคมนาคมในอำเภอดอกคำใต้มีทางหลวงแผ่นดิน 2 สาย คือทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 1021 สายพะเยา-เชียงคำและทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1251 สายอำเภอดอกคำใต้- อำเภอเชียงม่วน

ถนน รพช. 6 สาย คือ

- สายบ้านถ้ำ - ป่าซาง
- สายบ้านเฮี้ย - บ้านบุญเรือง
- สายจกปก - บ้านร่องขุน
- สายบ้านปิ่น - บ้านหนองหล่ม
- สายห้วยทรายเลื่อน
- สายบ้านจำไก่อ

ถนนกรมโยธา 1 สาย คือ สายกองแล - บ้านแม่อิง

นอกจากนี้มีถนนเชื่อมระหว่าง ตำบล หมู่บ้าน และถนนภายในหมู่บ้านอีกหลาย สายซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นถนนลูกรังและถนนดินคลุก ซึ่งสามารถใช้สัญจรไปมาได้ทุกฤดูกาล (เอกสารพิธีเปิดอาคารที่ว่าการอำเภอดอกคำใต้, 2541, หน้า 6)

7. การศึกษา

อำเภอดอกคำใต้มีสถานศึกษาจำนวน 45 แห่งแยกเป็นสังกัดต่าง ๆ ดังนี้

1. สังกัดกรมสามัญศึกษา 3 โรง เปิดถึงระดับมัธยมศึกษา
2. สังกัดคณะกรรมการศึกษาเอกชน 6 โรง เปิดถึง ระดับ ปวส. 1 โรง
ระดับ อนุบาล 1 โรง
วิชาชีพระยะสั้น 4 โรง
3. สังกัดกรมอาชีวศึกษา 1 โรง เปิดระดับปวช. (วิทยาลัยอาชีพ)
4. สังกัดกรมศาสนา 1 โรง เปิดระดับมัธยมศึกษา

5. สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ 34 โรง เปิดระดับประถม 24 โรง
ขยายโอกาส 10 โรง

6. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด จำนวน 16 แห่ง

7. ศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จำนวน 9 แห่ง

(เอกสารสรุปผลการปฏิบัติงานสำนักการศึกษาธิการอำเภอดอกคำใต้, 2541,

หน้า 6-13)

ตอนที่ 2 การเข้าร่วมกิจกรรมและการออกกลางคันของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนใน อำเภอดอกคำใต้

ในการจัดการศึกษาในอำเภอดอกคำใต้ ทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน ยังไม่ได้ครอบคลุมทั่วทุกพื้นที่ โดยเฉพาะเด็กก่อนวัยเรียนยังขาดความเสมอภาคในโอกาสเข้ารับการเตรียมความพร้อม การเกณฑ์เด็กเข้าเรียนในระดับประถมศึกษาภาคบังคับยังไม่ครบทุกคน ตามพระราชบัญญัติการประถมศึกษาสืบเนื่องจากเด็กต้องย้ายถิ่นฐานตามผู้ปกครอง ซึ่งมีภารกิจในการประกอบอาชีพในถิ่นอื่น และไม่ได้รับการศึกษาต่อ เป็นต้น ดังนั้นเด็กกลุ่มดังกล่าวจึงหันเข้ามาสู่การศึกษานอกระบบโรงเรียนมากขึ้น การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนโดยเฉพาะระดับก่อนประถมศึกษายังขาดงบประมาณสนับสนุน เด็กที่จบระดับประถมศึกษาจึงไม่สามารถเข้าเรียนต่อได้ครบทุกคน เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและการคมนาคมในพื้นที่บางแห่งยังไม่เอื้ออำนวย ทางด้านคุณภาพการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่น่าพอใจ เนื่องจากความไม่พร้อมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โรงเรียนขยายโอกาสในแต่ละแห่งมีวัสดุอุปกรณ์สำหรับการเรียนการสอนไม่เพียงพอ บางแห่งมีนักเรียนจำนวนน้อย การเร่งรัดด้านคุณภาพทำได้ไม่เต็มที่ เนื่องจากการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาต้องกระจายออกไป

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนจึงเข้ามามีบทบาทโดยเฉพาะกรมการศึกษานอกโรงเรียนถือเป็นแนวปฏิบัติ โดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือไปสู่การปฏิรูปสังคมด้านต่าง ๆ การพัฒนาคนให้มีค่านิยมและพฤติกรรมที่ถูกต้อง ตลอดจนส่งเสริมกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย ให้สถาบันการศึกษาทุกแห่งร่วมกันสร้างวิสัยทัศน์ กำหนดแผนงานที่จะดำเนินการให้การตอบสนองนโยบายดังกล่าว เพื่อนำไปสู่เป้าหมายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ขยายการบริการการศึกษานอกโรงเรียนได้อย่างกว้างขวางได้ทั่วถึงและเป็นระบบ มีการปรับปรุงรูปแบบให้หลากหลาย

หลายและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และสอดคล้องกับกระแสความเปลี่ยนแปลงของชุมชน โดยมีแนวทางในการดำเนินการทั้งการศึกษาสายสามัญ การศึกษาอาชีพ และการศึกษาตามอัธยาศัย

สำหรับการบริหารงานและการจัดการศึกษานอกโรงเรียนของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอดอกคำใต้ มีนโยบายและเป้าหมายการดำเนินงานในปีงบประมาณ 2540 และ 2541 โดยจัดหลักสูตรและการดำเนินกิจกรรมตามกรอบนโยบายของกรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นหลัก มีกิจกรรมด้านการส่งเสริมการรู้หนังสือ ประเภทการศึกษาแบบเปิดเสรีพื้นฐาน หลักสูตรประถมศึกษาประเภทการเรียนทางไกล หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น คือ การเรียนทางไกลและการเรียนโดยตนเอง การขยายโอกาสทางการศึกษาทั้งประเภททางไกล (พลเรือน) และหลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ (ปอ) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย มีสองวิธีการเรียน คือ การเรียนทางไกลและการเรียนด้วยตนเอง และหลักสูตรการศึกษาสายอาชีพ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย ผู้พลาดโอกาส สตรี เด็กและเยาวชน ผู้นำท้องถิ่น ผู้ใช้แรงงาน เกษตรกร และชาวไทยภูเขา โดยมีตำบลเป้าหมาย คือ ตำบลดอกคำใต้ ตำบลศรีชุม ตำบลบุญเกิด ตำบลสว่างอารมณ์ ตำบลสันโค้ง ตำบลคงสุวรรณ ตำบลป่าซาง ตำบลห้วยกาน ตำบลบ้านด้า ตำบลบ้านปิ่น ตำบลหนองหล่ม และตำบลคือเวียง

กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในหน่วยงานอื่นในพื้นที่ดำเนินการ ซึ่งประกอบด้วย สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานสาธารณสุข สำนักงานประชาสงเคราะห์ สำนักงานเกษตร และหน่วยงานภาคเอกชน(NGO) ซึ่งมีลักษณะของกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่ดำเนินการในประเภทการศึกษาเพื่อการรู้หนังสือ การศึกษาเพื่อชีวิตและครอบครัว การศึกษาเกี่ยวกับโลกของการทำงาน การศึกษาเพื่อพัฒนาตนเอง การศึกษาเพื่อกิจกรรมท้องถิ่นและการพัฒนาชุมชน โดยใช้วิธีดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การประชุมสัมมนา การอบรม การสาธิต การศึกษาดูงานและการเผยแพร่ความรู้ โดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ วิทยุทัศน์ โทรทัศน์ วิทยุและหอกระจายข่าว โดยมีกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ เช่น เกษตรกร สตรี เยาวชน กลุ่มพิเศษ พระ ผู้นำหมู่บ้านชาวเขา

ในปีการศึกษา 2541 ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอดอกคำใต้ได้ดำเนินการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีจำนวนผู้เรียนการศึกษานอกระบบโรงเรียน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้คือ

กลุ่มที่ 1	ระดับก่อนประถมศึกษา	จำนวน	1,870 คน
กลุ่มที่ 2	ระดับประถมศึกษา	จำนวน	278 คน

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	จำนวน	998 คน
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	จำนวน	1,110 คน
<u>กลุ่มที่ 3</u> กลุ่มที่สมัครเรียนวิชาชีพพระยะสัน หรือกลุ่มสนใจ หรือเข้าร่วม		
ประชุมสัมมนา อบรม ฯลฯ	จำนวน	1,200 คน
	รวม	5,456 คน

สำหรับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ในอดีตที่ผ่านมาถ้าผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความต้องการและสนใจ ก็จะต้องไปรวมที่ตัวจังหวัด หรืออำเภอ หรือผู้สอนจะทำการนัดหมายไว้ เช่น โรงเรียน หรือหน่วยจัดเอง แล้วแต่จะตกลงกันไว้ว่าอย่างไร ดังนั้น การเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวจะต้องเสียเวลาในการเดินทางเสียค่าใช้จ่าย จึงทำให้มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมไม่มากนัก ต่างจากปัจจุบันนี้หน่วยจัดจะอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ไปยังผู้เข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่โดยตรงถ้ามีความต้องการและสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมได้ตลอดเวลา

กลุ่มเป้าหมายและการร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

ในการแสวงหาคำตอบจากการศึกษาวิจัยหรือการอธิบายว่ามีสาเหตุอะไรบ้างหรือปัจจัยใดบ้างที่ทำให้กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมและการออกกลางคันก่อนสำเร็จการศึกษา หลักสูตรการศึกษานอกระบบ ซึ่งได้ทำการศึกษาเป็นรายกรณี (Case study) จำนวน 10 รายกรณีที่ศึกษาซึ่งประกอบด้วยตัวแทนผู้ปกครองหรือญาติผู้ใกล้ชิด ตัวแทน เพื่อน และตัวแทนกลุ่มผู้ออกกลางคัน ดังรายชื่อดังต่อไปนี้

1. นางสมศรี ทองศรี
3. นายรัช ลมहन
3. นายเล็ก สมดี
4. นายพงษ์ศักดิ์ จันตาม
5. นายประสงค์ บุญศรี
6. นางสาวยุพิน สมปอง
7. นางสาวแพรว ชุมมา
8. นายบุญส่ง แสนยา
9. นางศรีสวรรค์ อ่อนโยน
10. นายชัย คำมา

จากการศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจากนั้นนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้นำมาวิเคราะห์ตีความเป็นรายการกรณีศึกษาจำนวน 10 รายการ เพื่อสืบค้นหาเหตุที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ตลอดจนศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่มีความคล้ายคลึงกันของชาวนบพ โดยทั่วไปในอำเภอคอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ดังนั้นกลุ่มที่ศึกษาจึงมีลักษณะเป็นตัวแทนกลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษาในอำเภอคอกคำใต้ได้เป็นอย่างดี

ภูมิหลังของกลุ่มเป้าหมายก่อนเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

ภูมิหลังของกลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษา ซึ่งจำแนกออกเป็นสภาพแวดล้อม ความต้องการภูมิหลังของผู้เข้าร่วมกิจกรรม เช่น สถานภาพการทำงาน รายได้ ความเป็นอยู่ของผู้เกี่ยวข้อง เช่น พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ลูก คู่ครอง สาเหตุความต้องการของผู้เข้ากิจกรรม

กลุ่มเป้าหมายที่เป็นกรณีตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่อำเภอคอกคำใต้ มีบางส่วนมาจากถิ่นอื่นที่เข้ามาอาศัยอยู่ ซึ่งมีอายุระหว่าง 16 - 35 ปี มีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ในชุมชนมีลักษณะคล้ายคลึงกันเหมือนกับคนภาคเหนือตอนบนโดยทั่วไป มีการประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของชุมชนและเป็นแหล่งรายได้ของเกษตรกรในอำเภอคอกคำใต้ อันได้แก่ การปลูกข้าว ซึ่งเป็นพืชหลักของอำเภอ ส่วนพืชรองได้แก่ พืชผัก ผลไม้ พืชไร่ที่สำคัญ คือ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ยาสูบและฝ้าย พืชผักได้แก่ กระเทียมและขิง ส่วนผลไม้เศรษฐกิจได้แก่ กล้วยน้ำว้า มะม่วง ลิ้นจี่ และ ลำไย การประกอบอาชีพส่วนใหญ่ทางด้านเกษตรกรรมใช้แรงงานในครอบครัว โดยไม่นำเครื่องมือสมัยใหม่มาใช้เป็นเครื่องทุ่นแรงในการประกอบอาชีพ ในอดีตการปรับปรุงบำรุงดิน การป้องกันรักษาโรค และแมลงศัตรูพืชก็ยังไม่มีความก้าวหน้าเท่าที่ควร เนื่องจากเกษตรกรส่วนมากยังขาดการศึกษา จึงไม่ถนัดที่จะยอมรับเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการผลิตพืชทางเศรษฐกิจ ทำให้ได้ผลผลิตต่ำ การปลูกพืชยังคงจะต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ถ้าปีไหนฝนไม่ตกตามฤดูกาลเกษตรกรก็จะได้รับความเดือดร้อนเสียหายส่วนแหล่งน้ำธรรมชาติก็ยังมีไม่เพียงพอ ลำน้ำบางสายต้นเงินแห้งขอดในช่วงฤดูแล้ง จากปัญหาดังกล่าวทำให้เกษตรกรบางส่วนได้เปลี่ยนจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมไปขายแรงงานโดยการรับจ้าง และการขายบริการในท้องถิ่นอื่น ๆ เช่น เชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง และกรุงเทพมหานคร ฯลฯ ในกลุ่มเป้าหมายที่เป็นรายการกรณีศึกษาซึ่งส่วนใหญ่จะแต่งงานมีครอบครัวแล้ว มีที่อยู่ด้วยกันฉันสามีหรือภรรยา และในบางครอบครัวก็มีการหย่าร้างกันหรือเป็นหม้ายก่อนที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบครอบครัวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรและรับจ้าง ในบางรายกรณีมีรายได้ไม่

แน่นอน แล้วแต่จะมีผู้มาว่าจ้างให้ไปทำงาน บางครั้งต้องอพยพไปทำงานในท้องถิ่นอื่น ดังนั้น การดำรงชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม มีข้าวเปลือกในยุ้งฉาง มีปลาอยู่ในแหล่งน้ำธรรมชาติมี พืชผักสวนครัวอยู่ริมรั้วบ้าน มีป่าเป็นแหล่งอาหาร ชีวิตจึงมีพออยู่พอกินไปวัน ๆ โดยไม่เดือดร้อนอะไรมากนัก บางครอบครัวที่ใช้จ่ายเกินตัวไม่มีความพอดี ในการซื้อหา เครื่องอำนวยความสะดวกหรือให้ความบันเทิง เช่น โทรทัศน์ สเตอริโอ ตู้เย็น แอร์ รถจักรยานยนต์ หรือรถยนต์ ซึ่งต้องเป็นหนี้เป็นสินกับร้านค้า หรือต้องกู้ยืมเงินนอกระบบและต้องเสียเงินเป็นค่าดอกเบี้ยที่แพงกว่าที่กฎหมายกำหนด แต่ถ้ามีความต้องการสิ่งของเหล่านั้นจะต้องจำหนาทภาวะที่เกิดขึ้นจนต้องเป็นหนี้สินอย่างต่อเนื่องจนหลุดพ้นจากวงจรของการเป็นหนี้เป็นสินได้ยากยิ่ง จากความไม่พร้อมของครอบครัวดังกล่าว มีผลกระทบมาสู่สมาชิกในครอบครัวให้ได้รับการศึกษาไม่ทั่วถึง และขาดโอกาสในการที่จะได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นสืบเนื่องมาจากสภาพทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัวที่มีรายได้ไม่สมดุลย์กับรายจ่าย ซึ่งนับวันจะมีค่าครองชีพที่สูงขึ้น แม้ว่ากลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบมีความหวังและต้องการที่จะได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นก็ตาม แต่ก็ไม่มีโอกาสมากนัก ในวัยช่วงเด็กจึงมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กับการประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม และรับจ้างทำงานทุกอย่างมาตั้งแต่เด็ก เมื่อเรียนจบการศึกษาภาคบังคับแล้วก็ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาต่อ จึงต้องประกอบอาชีพเกษตรโดยการทำนาปลูกข้าว หรือรับจ้างทำงานต่าง ๆ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของครอบครัว ทั้งนี้เพราะว่าการปลูกข้าวนั้นมีความสำคัญสำหรับทุกครอบครัว เพื่อให้มีข้าวไว้กินและไว้ขาย เพื่อให้มีรายได้ไว้ใช้สอยในชีวิตประจำวัน หรือใช้เป็นของกำนัลแบ่งปันข้าวในกรณีที่มีมากสำหรับญาติพี่น้องที่มีฐานะยากจนและไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง หรือเก็บไว้เพื่อใช้ในการแลกเปลี่ยนสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น อาทิเช่น พริก พืชผัก หรือเกลือ เป็นต้น

จุดเริ่มต้น สาเหตุและความต้องการในการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

1. สาเหตุจากครูผู้สอน นับว่ามีความสำคัญมาก และมีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ แนะนำให้กลุ่มผู้พลาดและขาดโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบ โดยการชักชวนให้เข้าศึกษาต่อเมื่อเรียนจบการศึกษาภาคบังคับแล้วไม่มีโอกาสที่ได้รับการศึกษาต่อ จนเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของการศึกษาที่จะช่วยพัฒนาให้เกิดความรอบรู้ ความชาญฉลาดขึ้นจนมีความต้องการศึกษาต่อ และเป็นบุคคลที่ซึ่งยอมรับของผู้ปกครองและประชาชนทั่วไปใน

ความเคารพนับถือ และเห็นด้วยที่จะให้การสนับสนุนให้บุตรหลานของตนเองให้ได้เข้าศึกษาต่อหรือร่วมกิจกรรมการศึกษาในระบบ

ในปีการศึกษา 2540 กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ในหลักสูตรการศึกษาออกโรงเรียนสายสามัญ พ.ศ.2530 ที่จัดโดยหน่วยงานของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ในพื้นที่เป้าหมาย ได้รับทราบเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียน โดยการประชาสัมพันธ์ของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอดอกคำใต้ โดยครูผู้สอนได้เข้าไปประชาสัมพันธ์กับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และแจ้งให้ทราบเมื่อมีเวลาประชุมประจำเดือน ส่วนการประชาสัมพันธ์ในโรงเรียนสังกัดการประถมศึกษาแห่งชาติ โดยมีนายแสง สิงโต ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบที่จัดขึ้นในโรงเรียน ทำหน้าที่เป็นครูผู้สอนได้ประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนที่กำลังจะจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาภาคบังคับจากโรงเรียนบ้านคำนคร ให้ทราบเรื่องการจัดการเรียนการสอนสายสามัญในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และเกี่ยวกับการศึกษาวิชาชีพพระยาศน์ นอกจากนี้ยังได้ประชาสัมพันธ์ผ่านทางหอกระจายข่าวในหมู่บ้านและเสียงตามสาย และได้ชักชวนให้บรรดาศิษย์เก่าของโรงเรียนหรือประชาชนทั่วไปหรือผู้สนใจให้เข้าศึกษาต่อ ซึ่งครูผู้สอนดังกล่าวเป็นผู้ที่ชาวบ้านได้ให้ความเคารพนับถือ ทำให้มีผู้สนใจมาสมัครเข้าศึกษาต่อเป็นจำนวนมากจึงต้องเปิดกลุ่มที่พบกลุ่มหลายกลุ่มด้วยกัน และยังได้ชักชวนให้อาจารย์ท่านอื่น ๆ เข้ามาเป็นวิทยากรให้ความรู้ในแต่ละรายวิชา ในช่วงการพบกลุ่มในวันเสาร์หรือวันอาทิตย์

นาย แสง สิงโต ซึ่งมีอาชีพเป็นครูประจำการของโรงเรียนบ้านคำนคร เป็นคนในพื้นที่ มีมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อบุคคลทั่วไปที่พบปะพูดคุย เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถสอนนักเรียนมานานซึ่งเป็นผู้ที่รู้จักดีของคนในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงผลงานของนายแสง สิงโต ครูผู้สอนนี้มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบเป็นจำนวนมาก โดยการสร้างเครือข่ายไปยังผู้ที่รู้จักคบหากันมา ลูกศิษย์ลูกหาที่เรียนจบไปแล้วแต่ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น จากความตั้งใจจริงของ นายแสง สิงโต ที่จะให้โอกาสต่อผู้ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาต่ออย่างเสมอภาคและทัดเทียมกัน ในช่วงปีแรกมีผู้ร่วมกิจกรรมไม่มากนักวิธีการแสวงหาผู้เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบว่าได้มุ่งเป้าหมายไปยังผู้ที่กำลังจะจบการศึกษาภาคบังคับ หรือผู้ที่จบแล้วจากโรงเรียนที่ นายแสง สิงโต สอนอยู่และศิษย์เก่าของโรงเรียน ซึ่งทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับเด็กนักเรียนหรือศิษย์เก่าเกือบทุกคนว่ามีผลการเรียนอย่างไร ต้องการเรียนต่อหรือไม่ เป็นลูกของใคร ฐานะของครอบครัวนั้นเป็นอย่างไร และการแสวงหากลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบมี ดังนี้คือ

1. ทำการประสานงานไปยังกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มหนุ่มสาว ให้ช่วยทำการประชาสัมพันธ์ โดยการประชุมประจำเดือนทางหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน โดยชี้แจงรายละเอียดขั้นตอนอย่างเป็นระบบ

2. ทำการปิดป้ายประกาศ เอกสารต่าง ๆ ทั้งแผ่นพับแผ่นปลิวไปติดตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น ที่อ่านหนังสือของหมู่บ้าน ที่ทำการ อบต. ศูนย์สาธิตการเกษตร ร้านค้า วัด โรงเรียน ฯลฯ

3. ทำการแนะนำกับนักเรียนที่กำลังจะจบการศึกษาภาคบังคับของโรงเรียน และได้สอบถามความคิดเห็นและความต้องการของผู้ที่มีความประสงค์อยากเรียนต่อมีใครบ้าง อยู่ที่ไหนบ้าง ทั้งนี้ยังแนะนำให้นักเรียนไปปรึกษาผู้ปกครองเองอีกด้วย

4. การพูดคุยสนทนากับคนในชุมชนเมื่อมี โอกาส หรือผู้ปกครองของเด็กนั้นพบว่าได้ผลมาก เพราะให้คำแนะนำให้ข้อมูลและประโยชน์ที่จะได้รับเมื่อจบการศึกษาแล้ว การตอบปัญหาข้อข้องใจต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง การพูดคุยถึงสาระทุกข์ต่าง ๆ ทำให้เข้าใจเป็นกันเองมีสายใยต่อกัน ซึ่งนับว่าได้ผลดีมาก แล้วก็กลับมาสรุปถึงการที่จะส่งบุตรหลานไปเรียนต่อ

การแสวงหาผู้เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบนั้นการสอบถามความคิดเห็นและความต้องการนับว่ามีความสำคัญมาก ทั้งตัวผู้ที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเองและผู้ปกครอง แล้วอธิบายถึงความสำคัญของการศึกษาและประโยชน์ที่จะรับทราบให้ข้อมูลต่าง ๆ หรือการใช้เทคนิคในการพูดหว่านล้อมให้คล้อยตามเป็นต้น ผู้ปกครองบางท่านมีความคิดเห็นและทัศนคติไม่อยากจะส่งลูกเข้าเรียนต่อ เนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจไม่สู้ดีนัก และจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก บางท่านให้ความเห็นว่าเรียนแล้วไม่ได้ประโยชน์อะไรมากนัก เรียนจบแล้วก็ไม่มีงานทำ บางคนต้องการให้บุตรหลานมาช่วยทำงาน เป็นต้น ดังนั้นการพูดคุยเสวนาในการเปลี่ยนแปลงความคิดเป็นเรื่องค่อนข้างที่จะยากมาก จึงต้องใช้เวลาและทำให้ข้อมูลเหตุผลต่าง ๆ เป็นต้น

ซึ่งพอสรุปได้ว่าคุณลักษณะของครูผู้สอนควรจะเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์เป็นที่เคารพเชื่อถือของคนในชุมชน เป็นผู้แนะนำแนวกระตุ้น แนะนำให้ผู้พลาดและขาดโอกาสมีความสนใจและต้องการอยากเรียนต่อหรือร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ต้องเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ให้คำชี้แจง ให้ความกระจ่างข้อข้องใจของผู้ปกครองและผู้เรียนในข้อสงสัยต่าง ๆ เพื่อให้สนับสนุนส่งเสริมให้ บุตรหลานได้ศึกษาต่อ

2. สาเหตุจากผู้ปกครอง

บิดา มารดา หรือผู้ปกครองนับว่ามีบทบาทสำคัญมากของครอบครัวในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานให้เป็นคนดีของสังคม และมีอิทธิพลต่อเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแลและให้การส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กได้รับการศึกษาตามความต้องการ ผู้ปกครองยังเป็นผู้นำของครอบครัวที่มีหน้าที่ในการประกอบอาชีพ หารายได้มาเลี้ยงดูครอบครัว รวมทั้งเป็นผู้ดูแลและให้คำปรึกษาหารือ ชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง และกำหนดทิศทางการศึกษาที่จะให้โอกาสได้รับการศึกษาหรือไม่เพียงใด ดังนั้นความสัมพันธ์ของผู้ปกครองกับเด็กจึงมีความเกี่ยวข้องกันตลอดเวลา

ในท้องถิ่นชนบทซึ่งพบว่า ผู้ปกครองมักไม่ค่อยมีโอกาสมากนักที่จะได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น เนื่องจากฐานะของครอบครัวไม่สู้ดีมากนัก มีปัญหาด้านการประกอบอาชีพ รายได้มีไม่เพียงพอต่อกัณนี้ยืมสินบุคคลอื่น ฯลฯ อาชีพของคนชนบทส่วนได้แก่ ทำนา ทำสวน ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ และ รับจ้าง โดยเฉพาะในพื้นที่ของอำเภอดอกคำใต้ การทำนาปลูกข้าว แต่ในพื้นที่ก็มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติไม่เพียงพอ ลำน้ำบางแห่งตื้นเขิน ดังนั้น เกษตรกรจึงต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลักสำหรับการเพาะปลูก ถ้าปีไหนฝนตกตามฤดูกาลชาวนาก็จะได้ผลผลิตมาก และมีรายได้จากการขายผลผลิตมากไปด้วย ถ้าฝนแล้งผลผลิตไม่ดีชาวนาก็จะขาดรายได้จนไม่มีทุนรอนที่จะใช้ ทุนในปีต่อไป ชาวนาต้องกู้หนี้ยืมสินเพื่อลงทุนเป็นการสร้างภาระหนี้สินที่ไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้ ค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวจึงถูกจำกัดตามไปด้วย เงินทุนที่จะแบ่งปันสำหรับใช้เพื่อการศึกษาของบุตรหลานจึงมีไม่เพียงพอ หรือไม่มีเงินไว้สำหรับการลงทุนในเรื่องของการศึกษาภายใน ครอบครัว เมื่อบุตรหลานของตนเองจบการศึกษากลับมาบังคับแล้วก็ไม่มีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นผู้ปกครองมักไม่สนับสนุนการเรียนต่อในโรงเรียนมัธยมศึกษา อันเนื่องมาจากจะต้องเสียค่าใช้จ่ายมากไม่มีเงินเป็นค่าใช้จ่าย อีกทั้งยังมีทัศนคติไม่ดีต่อการศึกษาคิดว่าเมื่อเรียนจบไปแล้วก็ไม่มีงานทำ ก็ต้องกลับมาบ้านทำนาเช่นเดิม เรียนไปก็เสียเวลา เสียค่าใช้จ่ายมาก เสียแรงงานที่จะมาช่วยเหลือครอบครัวในการทำงานเพื่อสร้างฐานะและรายได้ให้กับครอบครัว ดังนั้น ผู้ปกครองส่วนใหญ่จึงมักไม่ส่งเสริม หรือสนับสนุนให้บุตรหลานได้รับการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา ดังกรณีตัวอย่างผู้ปกครองไม่ส่งเสริมสนับสนุนให้เรียนต่อของ “นางสาวยุพิน สมปอง” ได้ให้เหตุผลว่าอยากจะเรียนต่อในโรงเรียนมัธยมศึกษา เหมือนเพื่อน ๆ ที่เรียนด้วยกันมา เมื่อไปปรึกษาบิดา บิดาได้ปฏิเสธโดยให้เหตุผลว่าจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเรียนมาก ฐานะทางบ้านก็ยากจนไม่มีเงินทองที่จะส่งเสียให้เล่าเรียนได้ ส่วนในกรณีของผู้ปกครองมี

ทัศนคติไม่ดีต่อการศึกษา ดังกรณีตัวอย่างของ นายพงษ์ศักดิ์ จันตตาม เมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษปีที่ 6 ใหม่ ๆ มีความประสงค์ต้องการเรียนต่อโดยไปปรึกษากับบิดาและมารดา และไม่ได้รับการสนับสนุนเลยไม่ได้เรียนต่อในระบบโรงเรียน โดยทางผู้ปกครองได้ให้เหตุผลว่าเมื่อเรียนจบแล้วก็ไม่มียานพาหนะเป็นหลักแหล่ง และต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมากทั้งเครื่องแต่งกาย ค่าเช่าที่พัก ค่าอาหารการกิน แต่ฐานะทางบ้านก็ยากจน ผู้ปกครองยังได้เปรียบเทียบอีกว่าเห็นคนในหมู่บ้านที่ไปเรียนในกรุงเทพฯ เรียนจบสูง ๆ ไม่เห็นมียานพาหนะเลย เสียเวลา เสียเงินเป็นจำนวนมาก อยู่กับบ้านช่วยทำงานหาเงินดีกว่า ส่วนในกรณีเห็นด้วยกับการเรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ซึ่งครูผู้สอน คือ นายแสงสิงโต ได้เข้าไปสนทนากับผู้ปกครองเพื่อแสวงหาผู้เรียนนั้น ผู้ปกครองได้ฟังคำชี้แจงเกี่ยวกับการแนะนำวิธีการเรียนการสอนแล้ว และเห็นว่าไม่ได้รับความกระทบกระเทือนต่อการประกอบอาชีพและรายได้ของครอบครัวมากนัก อีกทั้งยังเป็นผลดีต่อบุตรหลานที่จะได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นตามคำชี้แจงของครูผู้สอน ดังนั้นผู้ปกครองมีความเข้าใจจึงให้การสนับสนุนบุตรหลานได้มีโอกาสได้ศึกษาต่อการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญตามความประสงค์ของบุตรหลานแล้ว ผู้ปกครองยังมีความพึงพอใจและเห็นด้วยกับการศึกษาต่อการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ เพราะระยะเวลาที่ศึกษาไม่นานมากนักเสียค่าใช้จ่ายน้อยทำงานไปด้วยเรียนไปด้วยโดยไม่เสียเวลา อยู่ที่บ้านก็ศึกษาได้และยังช่วยทำงานในครอบครัวได้อีกด้วย การเรียนก็เรียนสัปดาห์ละ 1 ครั้งจะเป็นวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ก็ได้ ไม่เหมือนกับการเรียนในโรงเรียนจะต้องเวลาเรียนสัปดาห์ละ 5 วัน ตั้งแต่วันจันทร์จนถึงวันศุกร์ และใช้เวลาในการเรียนนานหลายปี ในผู้ปกครองบางรายได้ให้เหตุผลว่าด้วยความรักและความห่วงใยในตัวบุตรหลานที่อยู่ในความปกครองของตนเองอยากให้บุตรหลานได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นมีหน้าที่การงานที่มั่นคง มีอนาคตที่ดี แต่ก็ด้วยปัญหาทางเศรษฐกิจของครอบครัวจนไม่สามารถส่งบุตรหลานให้ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นได้ โดยเฉพาะโรงเรียนมัธยมศึกษาทางเลือกอีกทางหนึ่งก็คือ การศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญจึงเห็นด้วยต่อการศึกษาต่อของบุตรและให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ เพราะไม่กระทบกระเทือนจนได้รับความเดือดร้อน

อาจกล่าวสรุปได้ว่าผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญในการกำหนดหรือการตัดสินใจในการส่งเสริมสนับสนุนให้บุตรได้ศึกษาต่อจึงเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่มีความสำคัญ โดยมีลักษณะดังนี้คือ ในประการแรกมีความพึงพอใจในลักษณะวิธีการเรียนการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ซึ่งไม่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของครอบครัวและสามารถทดแทนการศึกษาในระบบโรงเรียนได้ ในประการที่สองผู้ปกครองมีฐานะทางด้านเศรษฐกิจไม่สู้ดีมากนัก ผลผลิต

ทางการเกษตรค่อนข้างต่ำ มีรายได้เพื่อใช้จ่ายภายในครอบครัวไม่แน่นอน ส่วนใหญ่ต้องกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตร หรือกู้เงินจากนอกระบบซึ่งเสียอัตราดอกเบี้ยค่อนข้างแพง ไม่มีคนช่วยทำงานภายในครอบครัว ไม่มีเงินทุนเป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษาในระบบโรงเรียนซึ่งจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงให้การสนับสนุนต่อบุตรหลานที่จะให้ศึกษาต่อการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นการทดแทนการศึกษาในระบบโรงเรียนได้ ในประการที่สามผู้ปกครองมีความรักความห่วงใยในตัวบุตรหลานอยากให้มีโอกาสที่ดี มีงานที่มั่นคง ได้ทำสร้างชื่อเสียงต่อวงศ์ตระกูลได้

3. สาเหตุจากผู้เรียนเอง

ผู้เรียนหรือนักศึกษาซึ่งมีความสำคัญยิ่งในการตัดสินใจเข้าเรียนต่อการศึกษาออกโรงเรียนสายสามัญ โดยได้รับการแนะแนวและการประชาสัมพันธ์จากหน่วยจัดหรือครูผู้สอน ได้รับความรู้ถึงลักษณะการเรียนการสอน การพบกลุ่ม การวัดผลการเรียน รวมถึงค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่ต้องเสียหลังจากการได้รับทราบแล้วและเกิดความสนใจในการเข้ามาศึกษาต่อ ถ้าเป็นเด็กที่ยังมี ผู้ปกครองให้ความอุปการะดูแลอยู่อำนาจการตัดสินใจที่เข้าศึกษาต่อยังต้องไปปรึกษาหารือต่อ ผู้ปกครองเสียก่อน ถ้าผู้ปกครองเห็นดีด้วยก็สมัครลงทะเบียนเรียนได้เลย ดังนั้นสาเหตุเกี่ยวกับตัวผู้เรียนเองของอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา มีดังต่อไปนี้

1. ผู้เรียนเองมีทัศนคติที่ดีต่อการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาทั้งในระบบและการศึกษานอกระบบ เห็นคุณค่าและความสำคัญช่วยพัฒนาทางด้านสติปัญญาให้เป็นผู้มีความรู้มีความเฉลียวฉลาดและได้รับประโยชน์แต่ก็เป็นผู้พลาดโอกาสที่จะได้ศึกษาต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง เป็นเพราะว่าในแต่ละครอบครัวมีปัญหาต่างกัน เช่น ฐานะทางด้านเศรษฐกิจยากจน ปัญหาสุขภาพร่างกายของผู้เรียนเอง ปัญหาของผู้ปกครองบางรายกรณียังไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษามากนัก มีความคิดเห็นว่าเมื่อเรียนจบแล้วก็ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่ดีขึ้นได้มากนัก บางคนเมื่อเรียนจบผลแล้วก็ยังหางานทำไม่ได้เลย ผู้ปกครองบางท่านก็ให้เหตุผลว่าไม่มีคนช่วยทำงานภายในครอบครัว ดังนั้นตัวผู้เรียนเองก่อนที่จะมาสมัครเรียนการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ หรือในช่วงที่ต้องจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว จึงต้องประสบปัญหาดังกล่าว ผู้เรียนในหลายกรณีที่มีความตั้งใจจริงและต้องการเรียนจะต้องต่อสู้ปัญหาอุปสรรคจนได้เข้ามาสมัครเรียนการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญจนได้ เช่น มีปัญหาทางเศรษฐกิจก็มาทำงานทำให้มีรายได้แล้วสมัครเรียน บางรายกรณีผู้ปกครองไม่สนับสนุนให้ศึกษาต่อเป็นเพราะว่าขาดความรู้ความเข้าใจถึงแนวทางวิธีการศึกษาต่อของการ

ศึกษานอกโรงเรียนว่าเป็นอย่างไร ดังนั้นตัวผู้เรียนเองจึงต้องให้เหตุผลและอธิบายทำความเข้าใจให้กับผู้ปกครองเกี่ยวกับวิธีการเรียนการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญให้มีความเข้าใจ และมาส่งเสริมให้การสนับสนุนให้กับผู้เรียนได้เข้าศึกษาต่อ ดังกรณีตัวอย่างของผู้ปกครองไม่สนับสนุนให้ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนมัธยม และฐานะทางเศรษฐกิจทางครอบครัวยากจนแต่ผู้เรียนมีความสนใจที่จะศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น จึงได้เปลี่ยนแนวทางมาศึกษาต่อการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ แล้วทำงานไปด้วย เพื่อให้มีรายได้มาเลี้ยงชีพและส่งตนเองเรียนต่อเองของ นางสาวแพรว ชูมา ได้กล่าวว่าตนเองต้องการเรียนต่อ เพื่อให้มีความรู้และนำไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพให้มีอาชีพที่ดี การศึกษานอกโรงเรียนจึงมีความเหมาะสมกับตัวเธอเองคือการทำงานไปด้วยเรียนไปด้วยและไม่ต้องเสียเวลาให้เปล่าประโยชน์ และได้อธิบายให้บิดาได้เข้าใจ

2. ความพึงพอใจของผู้เรียนในลักษณะการเรียนการศึกษานอกโรงเรียนเมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสที่จะลงทะเบียนเรียนการศึกษานอกโรงเรียนจึงได้ตัดสินใจลงทะเบียนเลย เพราะเห็นว่าการเรียนไม่เสียเวลาและทำงานไปด้วยได้วิธีการเรียนไม่มีข้อบังคับมากนัก สามารถยืดหยุ่นตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น การพบกลุ่มสัปดาห์ละ 1 ครั้งจะเป็นวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ก็ได้แล้ว แต่การตกลงนัดหมายของครูประจำกลุ่ม นอกจากนั้นครูผู้สอนยังให้เหตุผลเพิ่มเติมอีกว่า การเรียนต่อการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้เปรียบกว่าการศึกษาในโรงเรียน เพราะเสียค่าใช้จ่ายน้อย มีเวลาว่างมากซึ่งสามารถช่วยพ่อแม่ทำงานได้ การเรียนก็จบเร็วกว่า การศึกษาในระบบโรงเรียน ดังหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจะเรียนจบเร็วกว่าในระบบ 1 ปี กล่าวคือ หลักสูตรกำหนดไว้ใช้เวลา 2 ปี ดั่งนักศึกษาผู้ใหญ่ท่านหนึ่ง คือ นายประสงค์ บุญศรี ได้มีความชื่นชอบลักษณะการเรียนการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ได้แสดงความคิดเห็นว่า เหตุผลที่มาเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ นั้น เพราะไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากค่าลงทะเบียน ก็ถูก ไม่ต้องเสียค่ารถในการเดินทางไปไกล ไม่ต้องเสียค่าอาหารและยังช่วยพ่อแม่ทำงานได้อีกด้วยได้พบปะเพื่อนฝูงหลายวัย หลายอาชีพ ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน พอเรียนได้ 2 ปีก็เรียนจบก่อนพวกที่เข้าเรียนในโรงเรียนมัธยมอำเภอดอกคำใต้

3. ปมด้อยของผู้เรียนที่ไม่มีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากความพลาดโอกาสที่จะได้รับการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว และเพื่อนๆ ที่ร่วมเรียนกันมาในอดีตในชั้นเดียวกันนั้นปัจจุบันนี้เรียนจบถึงขั้นปริญญาตรีแล้ว และมีตำแหน่งหน้าที่และงานที่มีความมั่นคง มีรายได้ประจำ ทำให้เกิดเป็นปมด้อยกับตัวเองที่ไม่ได้เรียนต่อในระดับสูง ถ้ามีโอกาสจะต้องเรียนต่อในระดับสูงให้ได้ ดังนั้นเมื่อทางครูประจำกลุ่ม

เปิดรับสมัครนักศึกษาการศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนใหม่จึงไม่รื้ออ้อมครเรียนและลงทะเบียนเลย เพื่อเป็นการชดเชยความไม่มีโอกาสมาแต่เดิม กับทำให้เกิดเป็นปมมูมานะที่จะชวนขวยศึกษาด้วยความตั้งใจ จึงไม่รู้สึกท้อแท้ เมื่อเข้ามาเรียนแล้วจึงรู้ว่าตนเองไม่มีปมด้อย เพียงแต่ขาดโอกาสเท่านั้น กับเป็นแรงบันดาลใจที่จะศึกษาในระดับสูงต่อไป

4. ผู้เรียนเรียนตามเพื่อน หรือเห็นเพื่อนเรียนก็อยากเรียนด้วย การเรียนตามเพื่อนว่าเป็นสาเหตุสำคัญอีกอย่างหนึ่งสำหรับผู้เรียนการศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน โดยเฉพาะเมื่อรับทราบว่าการกำลังรับสมัครเข้าเรียนการศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ และเมื่อครูประจำกลุ่มได้แนะนำให้กับผู้ที่เรียนจบมาแล้ว แต่ยังไม่ได้อ่านต่อ เมื่อเพื่อน ๆ ที่ยังไม่ได้อ่านต่อในระดับสูงได้มาชักชวนให้ไปสมัครเรียนกันหลายคนให้ไปเรียนเป็นเพื่อนกันรู้สึกดีใจมาก และอยากเรียนขึ้นมาทันที ดังกรณีตัวอย่างของ นายรัช ลมหวน ซึ่งมีเพื่อนสนิท คือ นายสงค์ บุญศรี ได้มาชักชวน นายรัช ลมหวน ให้ไปสมัครเรียนการศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญระดับมัธยมศึกษา เขาว่าเรียน 2 ปีได้วุฒิเท่ากับเรียน 3 ปี ที่โรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอ หรือ โรงเรียนมัธยมอื่น ๆ ค่าเล่าเรียนก็ไม่แพงไม่ต้องเสียค่าเช่าบ้าน หรือค่าพาหนะในการเดินทางถึงอำเภอ เพราะอยู่กับบ้านก็เรียนได้เพื่อน ๆ กลุ่มเดียวกันก็มาเรียนกันมาก พอมาเรียนวันแรกได้พบปะเพื่อนฝูงมากมายจนมีความรู้สึกดีใจมากเลย

ช่วงเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน

การจัดการศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนของอำเภอดอกคำใต้ มีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมการศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งหน่วยงานของกรมการศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดกิจกรรมการศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน คือ ศูนย์บริการการศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอดอกคำใต้

ศูนย์บริการการศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอมีแผนนโยบายภายในการจัดกิจกรรมการศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อเป็นการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ยังเป็นการส่งเสริมให้การศึกษาตลอดชีวิต ดังนั้น จึงได้ดำเนินการจัดการศึกษาในกิจกรรม 3 ลักษณะ คือ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดการศึกษาทางด้านอาชีพ และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่าเป้าหมายของการจัด เพื่อต้องการให้ผู้ทีพลาดโอกาสที่จะเข้าศึกษาต่อในระบบโรงเรียน ได้มีโอกาสในการศึกษาหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องในระดับที่สูงขึ้น และเป็นการปลูกฝังเจตคติที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพให้ทัดเทียมผู้อื่น ซึ่งสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตามอัธยาศัย สาเหตุ ดังกล่าวนี้เอง

ทำให้นักศึกษาสนใจเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ของศูนย์บริการการศึกษานอก
โรงเรียนอำเภอดอกคำใต้ เป็นจำนวนมาก

ซึ่งในการจัดการศึกษาสายสามัญในหลักสูตรที่หน่วยงานการศึกษานอกโรงเรียนที่ใช้
อยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรการ
ศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ พ.ศ. 2530 มีทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และ
มัธยมศึกษา ตอนปลาย ในแต่ละหลักสูตรได้กำหนดวิธีเรียนไว้ 3 วิธี คือ การเรียนด้วย
ตนเอง (ตอ.) การเรียนแบบชั้นเรียน(ขร.) และการเรียนแบบทางไกล(ทก.)

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากสรุปผลการประชุมสัมมนาและรายงานการ
วิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญในระดับมัธยมศึกษาตอน
ต้น พ.ศ. 2530 ซึ่งพบว่า จุดมุ่งหมายของหลักสูตรอยู่ในระดับที่ลึกกว่าหลักสูตรระดับประถม
ศึกษา ซึ่งชี้ให้เห็นว่าต้องการให้ผู้เรียนเห็นช่องทางของการประกอบอาชีพ และรู้จักการใช้
ข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการเลือกอาชีพ หรือการปรับปรุงอาชีพที่ทำอยู่แล้วให้ดีขึ้นกว่า
เดิม ดังนั้นตามความหวังของหลักสูตรต้องการพัฒนาคนซึ่งส่วนใหญ่คล้ายกับหลักสูตรระดับ
ประถมศึกษา แต่สิ่งที่แตกต่างก็คือ ต้องการให้ผู้เรียนมีทักษะเพียงพอแก่การประกอบอาชีพ มี
นิสัยใฝ่หาความรู้เพิ่มเติม เข้าใจปัญหาทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

ภาพลักษณ์ของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น จึงไม่แตกต่างกับหลักสูตรระดับ
ประถมศึกษามากนัก เพื่อเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพของคนตามที่คาดหวัง โครงสร้างหลักสูตร
จึงกำหนดให้เรียนวิชาบังคับ 4 หมวด คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ ส่งเสริมคุณภาพชีวิต โลก
ของงานอาชีพ วิชาเลือก เช่น ภาษาอังกฤษ 1-2 และวิทยาศาสตร์ 1-2 และอีก 3 หมวดวิชา
รวมเป็น 7 หมวดวิชา และทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตอีก 42 ชั่วโมง นอกจากนี้ หลักสูตร
ยังเปิดโอกาสให้ ผู้เรียนสามารถเทียบโอนความรู้ประสบการณ์เดิม และสอดคล้องกับ
หลักสูตรแต่ต้องไม่เกิน 3 หมวดวิชา

จากการนำหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญไปใช้ ซึ่งผลจากการใช้มี ข้อ
สรุปว่า กระบวนการของหลักสูตรมีปัญหาในทางปฏิบัติ การเรียนการสอนขาดคุณภาพในการ
สร้างวุฒิภาวะการเรียนรู้ของนักศึกษาผู้ใหญ่ เนื้อหาของหลักสูตรไม่เป็นปัจจุบัน การวัดผล
ประเมินผลเน้นความจำและเอื้อต่อการเรียนจบง่ายยิ่งขึ้น ขาดการนำสื่ออุปกรณ์มาใช้ประกอบ
การเรียนการสอน เพื่อสร้างทัศนคติหรือให้ความเข้าใจในเนื้อหาอย่างดั่งแท้ อันจะนำไปสู่
นิสัยใฝ่รู้ตลอดชีวิต จากการศึกษาแนวโน้มในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษานอก โรงเรียน
สายสามัญของกองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน พ.ศ. 2538 พบว่า ผู้เกี่ยวข้องกับการใช้หลัก

สูตรการศึกษาออกโรงเรียนสายสามัญให้ความเห็นว่าต้องมีการปรับปรุงหลักสูตร โดยให้เหตุผลว่าในปัจจุบันสถานการณ์มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วของสังคมควรมีการปรับปรุงหลักสูตร โดยเฉพาะหลักสูตรการศึกษาออกโรงเรียนสายสามัญ ระดับประถมศึกษา พ.ศ. 2530 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2530 ควรได้มีการปรับปรุงโดยสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หลักสูตรนี้ได้ใช้มาเป็นระยะเวลา 10 กว่าปีแล้ว เนื้อหาบางตอนไม่ทันต่อเหตุการณ์ ความรู้ทางด้านเทคโนโลยีใหม่เกิดขึ้นอย่างมากมาย ประกอบกับเนื้อหาที่มีมาก แต่ระยะเวลาเรียนมีน้อย ดังนั้นควรจะมีการปรับปรุงหลักสูตรให้ได้มาตรฐานและไม่อิงในระบบโรงเรียน

ในการเรียนแบบทางไกล ซึ่งเป็นวิธีการเรียนที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีภาระกิจการมาก ไม่มีเวลาไปนั่งเรียนในชั้นได้ตลอดเวลา หรือเป็นผู้ที่อยู่ในชนบทห่างไกล โดยที่ผู้เรียนสามารถที่เรียนได้ด้วยการศึกษาจากตำราเรียนเป็นหลัก ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ และทำแบบฝึกหัด และต้องเข้าร่วมกิจกรรมการพบกลุ่ม เพื่อที่ผู้เรียนจะต้องทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามเงื่อนไขที่กำหนดเอาไว้ซึ่งจะต้องปฏิบัติตาม ในการเรียนแบบทางไกลนี้ ซึ่งผู้เรียนจะต้องควบคุมและมีระเบียบวินัยในตนเองให้ได้และจะต้องจัดแบ่งเวลาให้เป็นสัดส่วนจึงจะเรียนจบได้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้เรียนไม่มีโอกาสได้พบผู้สอนเหมือนกับการเรียนแบบชั้นเรียนเลย โดยเฉพาะผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่และมีภาระกิจที่ต้องรับผิดชอบอันมากมาย ทั้งทางด้านงานอาชีพที่ประกอบอยู่และรับผิดชอบครอบครัว ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การเรียนไม่ประสบผลสำเร็จ ทำให้ผู้เรียนจะต้องเลิกเรียนกลางคันได้ ซึ่งมีให้เห็นมาก

การพบกลุ่มของผู้เรียนเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่สำคัญมากในการจัดการศึกษาทางไกล เพราะมุ่งให้นักศึกษาได้รู้จักใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อเป็นการฝึกกระบวนการคิด การแก้ไขปัญหา และการตัดสินใจร่วมกัน โดยใช้กิจกรรมการพบกลุ่มเป็นตัวช่วยให้ผู้เรียนได้ใช้ข้อมูล 3 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านสังคม และด้านตัวผู้เรียนเองมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในกระบวนการคิดและการตัดสินใจได้ถูกต้อง และยังเป็นการช่วยให้นักศึกษาได้มีโอกาสมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันทำให้ เข้าใจการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ฝึกให้สมาชิกในกลุ่มรู้จักร่วมกันตัดสินใจ และนำข้อตกลงร่วมกันไปปฏิบัติต่อให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และรู้จักการนำแนวทางความรู้ที่ได้รับจากการพบกลุ่มนำไปประยุกต์ใช้ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมชุมชนร่วมกันต่อไป

กิจกรรมการพบกลุ่มตามหลักสูตรของการศึกษานอกโรงเรียนนั้นมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ กิจกรรมการพบกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาการเรียน เป็นการทำกิจกรรมเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา ทางด้านการเรียนอันสืบเนื่องมาจากนักศึกษาจะต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง และบทเรียนมุ่งให้รู้จัก การแก้ไขปัญหาเป็นกลุ่มร่วมกัน และยังเป็นส่งเสริมสนับสนุนให้มีการช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน สำหรับปัญหาที่นักศึกษาร่วมกันแก้ไข ไม่ได้ทางด้านครูประจำกลุ่มจะต้องทำหน้าที่ เป็นผู้ประสานงานในการพบกลุ่มเพื่อช่วยเหลือให้การอธิบายถึงปัญหานั้น ๆ หรือไปเชิญ วิทยากรหรือผู้รู้มาอธิบาย เพิ่มเติมหรือตอบปัญหาข้อใจให้กระจ่าง ซึ่งกิจกรรมในช่วงนี้จะ ใช้เวลาประมาณร้อยละ 20 ของการพบกลุ่มแต่ละครั้ง

กิจกรรมอีกลักษณะหนึ่งก็คือ กิจกรรมการพบกลุ่มเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ซึ่งเป็นการทำกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้นำปัญหาที่เกิดจากชุมชน หรือปัญหาชาติ โดยส่วนรวมที่เกิดขึ้นมาร่วมกันคิดหาแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยการระดมพลัง สมองและอภิปรายร่วมกันกับปัญหาที่เกิดขึ้น ร่วมกันคิดและการตัดสินใจโดยใช้กระบวนการ “คิดเป็น” ซึ่งเป็นการใช้แนวทางซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาการศึกษานอกโรงเรียนที่ได้กล่าวมา แล้ว การจัดการศึกษาเพื่อให้นักศึกษาได้เป็นคนคิดเป็น นับว่าเป็นการปลูกเจตคติให้นักศึกษา ได้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งกลุ่มของสมาชิกจะรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของ ตนเอง รู้จักการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เสนอกิจกรรม หรือโครงการที่จะพัฒนา ตนเอง สังคม และชุมชนได้ดียิ่งขึ้น โดยมีครูประจำกลุ่มจะทำหน้าที่ ในการประสานงาน ซึ่งกิจกรรมในช่วงนี้ซึ่งจะให้เวลาประมาณ ร้อยละ 70 ของเวลา ในการพบกลุ่มในแต่ละครั้ง

นอกจากนี้นักศึกษาทางไกลจะต้องทำกิจกรรมการพบกลุ่มเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม พัฒนาชุมชนและสังคม หรือทางด้านกิจกรรมให้การ สนับสนุนตามการศึกษานอกโรงเรียนอีกไม่น้อยกว่า 42 ชั่วโมง จึงจะจบหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยที่นักศึกษาจะต้องจัดทำโครงการเสนอ ผ่านครูประจำกลุ่ม ไปยังคณะกรรมการเพื่อพิจารณา และนำเสนอต่อหัวหน้าสถานศึกษาเพื่อ ขออนุมัติ เมื่อได้รับการอนุมัติแล้วจึงจะดำเนินการตามโครงการได้

การเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับระหว่างการศึกษา ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก และมีความหมายเชื่อมโยงไปถึงการตัดสินใจออกกลางคันของผู้เรียนได้ จากกรณีศึกษาพบว่า ผู้เรียนที่ ออกกลางคันก่อนจบหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2530 ในพื้นที่อำเภอคอกคำใต้ ความสัมพันธ์ของผู้เรียน โดยเริ่มตั้งแต่การเข้าร่วมกิจกรรม

ตั้งแต่หลักสูตรที่ศึกษา สัมพันธภาพของบุคคลอื่นๆ หรือระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยกัน ความสัมพันธ์ของผู้เรียนที่มีต่อผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนและผู้บริหาร ซึ่งทำให้ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้และมีความเชื่อมโยงไปสู่การตัดสินใจหยุดเรียน หรือการออกกลางคัน ซึ่งผู้วิจัยประมวลผลได้ดังต่อไปนี้

การเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญมาก นอกจากหลักสูตรแล้ว กระบวนการเรียนนั้นเป็นการที่มีการปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ซึ่งมีความมุ่งหมายต้องการให้ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมายของการศึกษา

จากกรณีศึกษาจากกลุ่มผู้เรียนที่ตัดสินใจออกกลางคันซึ่งมีความสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งมีหลายวิธีการด้วยกัน ซึ่งผู้วิจัยประมวลผลการดำเนินการเรียนมีดังต่อไปนี้

1. ผู้เรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองจากเอกสารตำราเรียน การรับฟังวิทยุ และการรับชมรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา ที่มีความสัมพันธ์กับหมวดวิชาต่างๆ ที่ลงทะเบียน
2. การบรรยายให้ความรู้กับผู้เรียนโดยครูประจำกลุ่ม
3. ใช้วิธีการแบ่งเป็นกลุ่มย่อยให้ผู้เรียนที่ลงทะเบียนเรียนในหมวดวิชาเดียวกัน ได้แลกเปลี่ยนการเรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆ ระหว่างกัน
4. ครูประจำกลุ่มเวลาพบกลุ่มใช้วิธีการมอบหมายให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง แล้วทำรายงานผลจากการศึกษาค้นคว้า
5. ให้ผู้เรียนได้รวมกลุ่มกันปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นกิจกรรมเสริมความรู้ นอกเหนือจากการศึกษาในหมวดวิชาการที่ลงทะเบียนเรียนในแต่ละภาคเรียนแล้วนั้น

จากหลักการและวิธีเรียนทางไกลดังกล่าวนี้ การที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามจุดประสงค์ของหลักสูตรนั้น ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ด้วยตนเองและช่วยเหลือตนเองเป็นหลัก ส่วนครูประจำกลุ่มนั้นจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้คำปรึกษา ช่วยเหลือแนะนำ ชี้แนวทาง ช่วยกันกำหนดแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งการประสานงาน การกำกับดูแล ให้ผู้เรียนได้บรรลุตามจุดประสงค์ของหลักสูตร

วิธีการเรียนทางไกลนี้ยังได้กำหนดให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้พบกลุ่มและร่วมกันทำกิจกรรมสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ๆ ละ 3 ชั่วโมง จากสภาพการณ์ดังกล่าวยังเป็นการไม่เพียงพอที่ผู้เรียนจะได้รับความรู้ตามเนื้อหาสาระ ให้ครอบคลุมในหมวดวิชาที่ลงทะเบียนเรียนในแต่ละเทอมได้อย่างครบถ้วน

ความคาดหวังเดิมของผู้เรียนนั้นก็คือว่า เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมการพบกลุ่มแล้ว ครูประจำกลุ่มจะทำหน้าที่สอนผู้เรียนเหมือนกับการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนที่เป็นชั้นเรียนสอนเป็นรายวิชาในแต่ละชั่วโมงตามที่ตนเองเคยเรียนมา ดังนั้นเมื่อผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมการพบกลุ่มแล้วไม่เป็นไปตามที่คิดและคาดหวังเอาไว้ ก็มีความรู้สึกผิดหวังกับวิธีการเรียนที่ครูประจำกลุ่มได้มอบหมายให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองมาก่อนล่วงหน้าก่อนการพบกลุ่มในแต่ละสัปดาห์ ซึ่งพบว่ากระบวนการสอนเช่นนี้ ผู้เรียนส่วนใหญ่จากกรณีศึกษาไม่ค่อยให้ความสำคัญมากนักกับการที่จะต้องทำการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองมาก่อน ก่อนมาพบกลุ่ม เหตุผลของผู้เรียนจากกรณีศึกษาพบว่า เช่น ผู้เรียนขาดเอกสารประกอบการเรียน ไม่มีทุนทรัพย์ในการจัดซื้อเอกสารประกอบการเรียนเป็นของตนเอง หรือเมื่อสั่งซื้อเอกสารแล้วการจัดส่งมาให้ผู้เรียนมีความล่าช้ามาก เอกสารประกอบการเรียนที่ทางศูนย์บริการการศึกษา นอกโรงเรียนอำเภอดอกคำใต้จัดไว้ให้ยืมโดยการสับเปลี่ยนหมุนเวียนในแต่ละกลุ่มมีจำนวนไม่เพียงพอกับความต้องการ ซึ่งผู้เรียนในแต่ละกลุ่มมีกันเป็นจำนวนมาก ไม่มีเวลาที่จะศึกษาเอกสาร หรือการรับฟังรายการวิทยุหรือรับชมรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาประกอบการเรียนตามหลักการเรียนด้วยตนเอง สืบเนื่องมาจากผู้เรียนส่วนใหญ่ต้องรับผิดชอบภารกิจอันมากมาย ทั้งอาชีพที่ประกอบอยู่และความรับผิดชอบมีต่อครอบครัว ดังนั้นจากสภาพการณ์พบกลุ่ม โดยวิธีการเรียนทางไกลที่ผู้เรียนจะต้องช่วยเหลือตนเองเป็นหลักมักจะไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

การเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่ง โดยที่ผู้เรียนจะรับฟังการบรรยายจากครูประจำกลุ่มเป็นหลัก ซึ่งการเรียนวิธีการนี้มีข้อจำกัดคือ ในการพบกลุ่มของนักศึกษาในแต่ละครั้งนั้น จะมีผู้เรียนเป็นจำนวนมากที่มาพบกลุ่มในแต่ละสัปดาห์ยังสถานที่นัดหมายในการพบกลุ่ม ซึ่งผู้เรียนในแต่ละบุคคลก็ลงทะเบียนเรียนในแต่ละภาคเรียนลงทะเบียนในรายวิชาที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นการพบกลุ่มของผู้เรียนจึงรวมกันทั้งหมดเป็นกลุ่มมิได้แบ่งแยกเป็นรายวิชาที่ลงทะเบียนเรียน การบรรยายของครูประจำกลุ่มจึงเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก ซึ่งส่งผลต่อการพบกลุ่ม ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่ครูประจำกลุ่มจะสามารถจัดการบรรยายให้ความรู้ต่อผู้เรียนที่มาพบกลุ่มได้ทุกรายวิชาที่ลงทะเบียนได้อย่างครบถ้วนได้ จึงเป็นปัญหากับผู้เรียนในการเรียนรู้จากการพบกลุ่มและกลายเป็นความเบื่อบ่าไปที่จะต้องมานั่งทนฟังคำบรรยายของครูประจำกลุ่มในหมวดวิชาที่ตนเองไม่ได้ลงทะเบียนเรียน

สำหรับการแบ่งกลุ่มย่อยให้ผู้เรียนที่ลงทะเบียนเรียนในหมวดวิชาเดียวกันแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างกันก็เป็นวิธีการจัดการกระบวนการเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่งที่คงใช้ใน

ขณะที่มีการพบกลุ่ม วิธีการนี้จะใช้ได้กับเนื้อหาวิชาที่ไม่มีความยากจนเกินไป แต่ถ้าเป็นหมวดวิชาในเชิงทักษะ เช่น วิชาคณิตศาสตร์ ผู้เรียนจะได้รับการเรียนรู้ที่ไม่สมบูรณ์ เป็นเพราะว่าทางด้านเนื้อหาวิชาค่อนข้างยาก และกิจกรรมใช้ทักษะเป็นส่วนใหญ่

อีกวิธีการเรียนหนึ่งก็คือ ผู้เรียนทำการศึกษาค้นคว้าเพื่อทำรายงานแล้วนำมาส่งครูประจำกลุ่ม จากกรณีศึกษาพบว่าผู้เรียนส่วนใหญ่แล้วจะทำรายงานจากการศึกษาค้นคว้ามาส่งไม่ครบตามกิจกรรมที่ครูประจำกลุ่มได้มอบหมายให้ผู้เรียนทำ เป็นผลมาจากว่าผู้เรียนมาพบกลุ่มในแต่ละครั้งแต่ละสัปดาห์ไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้ไม่ทราบว่าครูประจำกลุ่มได้มอบหมายงานให้ทำรายงานอะไรบ้าง เป็นต้น

สำหรับกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตซึ่งเป็นกระบวนการในการจัดกิจกรรมกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ความเข้าใจจนเกิดทักษะในการพัฒนาตนเองอันเป็นผลให้ผู้เรียนมีคุณภาพชีวิตและบุคลิกภาพในทางที่ดีขึ้น ในวิธีการนี้โดยมากมักนำปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ใกล้ตัวแล้วได้รับความสนใจจากผู้เรียนเป็นหลักในการกำหนดประเด็นในการจัดกิจกรรม ไม่ว่าจะผู้เรียนที่พบกลุ่มจะลงทะเลียนเรียนในรายวิชาที่แตกต่างกันก็ตาม แต่หลักสูตรที่กำหนดให้นักศึกษาต้องทำกิจกรรมนี้ร่วมกัน หากไม่ทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.) นี้ ก็จะไม่เรียนไม่จบหลักสูตร แม้ว่าจะเรียนหมวดวิชาบังคับและวิชาเลือกครบตามโครงการสร้างหลักสูตรแล้วก็ตาม สภาพที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนที่เป็นกรณีศึกษาซึ่งพบว่า นางสาวสมศรี ทองศรี ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต คือทำให้ตนเองต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น แต่ในขณะที่เดียวกันก็ยอมรับว่าการทำกิจกรรม กพช.ร่วมกับเพื่อน ๆ ผู้เรียนภายในกลุ่มมีความสุขสนุกสนานและมีความใกล้ชิดกันกับเพื่อน ๆ และครูประจำกลุ่มมากยิ่งขึ้น

ความสัมพันธ์ของผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยกัน

กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เกิดขึ้นในขณะที่มีความสัมพันธ์กันกับเพื่อนผู้เรียนภายในกลุ่มนั้น เกิดจากการที่อยู่ร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน ในการรวมกลุ่มของผู้เรียนต้องการการคบหาสมาคม ต้องการความรักความมั่นคงตลอดจนต้องการมีสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ต้องการการยอมรับจากหมู่คณะ และความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนผู้เรียนด้วยกัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนคงไว้ซึ่งความมีเอกลักษณ์เป็นส่วนตัวและสนับสนุนให้รู้จักเข้าใจตนเองมากยิ่งขึ้น อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนนี้นับว่ามีอิทธิพลมากในการถ่ายทอดค่านิยม ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนพฤติกรรมต่างๆ จากเพื่อนสู่เพื่อน เป็นต้น จากกรณีศึกษาพบว่ากลุ่มผู้เรียนที่ศึกษาในหลักสูตร

การศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในวิธีการเรียนทางไกลภายใน
 กลุ่มนี้ มีความหลากหลายและแตกต่างกันทั้งทางด้านอายุ ฐานะทางครอบครัว ทาง
 สังคม ดังกรณีของ นางศรีสวรรค์ อ่อน โยน มาจากครอบครัวผู้มีฐานะไม่สู้ดีนัก มี
 ความยากจน จะต้องรับจ้างไปวันๆ หนึ่ง สภาพทางครอบครัวแยกทางกันอยู่กับสามีซึ่งหย่าร้าง
 กัน เป็นต้น จากสภาพความแตกต่างดังกล่าวของผู้เรียนในแต่ละบุคคล และเหตุผลการเข้ามา
 ศึกษาต่อในแต่ละบุคคลก็มีความแตกต่างกันด้วย มีทั้งผู้ที่เห็นคุณค่าและความสำคัญของการ
 ศึกษา บางคนต้องการให้มีงานที่ดีๆ ทำ บางคนมาเรียนเนื่องจากการชักชวนของเพื่อนๆ ที่คบ
 หากันมา บางคนครูประจำกลุ่มก็ชักชวนให้มาเรียน จากภูมิหลังของผู้เรียนดังกล่าวนั้น
 แตกต่างกันไป ดังนั้นการมาอยู่ร่วมกัน ร่วมเรียนร่วมทำกิจกรรมในช่วงระยะเวลาอันสั้น จึงส่ง
 ผลให้เกิดช่องว่างในโอกาสประสานสัมพันธ์ต่อกันได้อย่างแนบแน่นและลึกซึ้ง จากการศึกษา
 พบว่าส่วนใหญ่แล้วความสัมพันธ์ของผู้เรียนที่ตัดสินใจออกกลางคันซึ่งยังไม่จบ หลักสูตร
 มักมีความสัมพันธ์กับเพื่อนๆ ในกลุ่มน้อย ชอบอยู่คนเดียว ไม่ค่อยคบหาสมาคมกับเพื่อนๆ
 เมื่อเกิดปัญหาทางด้านส่วนตัว หรือปัญหาทางการเรียนก็ไม่รู้ว่าจะไปขอคำแนะนำจากเพื่อน
 หรือครูประจำกลุ่ม เพราะความไม่สนิทสนมและความคุ้นเคยดังกล่าว และมักจะใช้การ
 ตัดสินใจด้วยตนเองเป็นหลัก ซึ่งในบางครั้งก็เกิดความผิดพลาดขึ้นได้ ดังกรณีตัวอย่าง
 ของ นายชัย คำมา ได้ให้ความเห็นว่าเวลามาพบกลุ่มไม่สนุกเลย ไม่ค่อยจะมีเพื่อนฝูง เพราะ
 เพื่อนที่สนิทสนมกันและคบหากันมาไม่ได้มาเรียนด้วยกัน ในกรณีตัวอย่างของ นายบุญ
 ส่ง แสนยา เมื่อมาเรียนแล้วคบเพื่อนมากไปจนไม่ได้ใส่ใจและสนใจการเรียน เท่าที่ควร
 เพื่อน ๆ เฮไหน เฮนั้น แล้วก็ชักชวนกันไปเที่ยวเตร่กันเป็นประจำ ทำให้การมาพบกลุ่มขาด
 ความต่อเนื่อง เมื่อครูประจำกลุ่มมอบหมายให้ทำงานก็ไม่ค่อยทำส่ง จนเกิดความเบื่อหน่าย
 ผลการทดสอบที่ออกมาก็ไม่ผ่าน ต้องสอบซ่อมในหลายวิชาด้วยกัน เป็นต้น

ความสัมพันธ์ของผู้เรียนที่มีกับผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนและผู้บริหาร

การเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหาร ผู้สอน และ
 ผู้เรียน ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่ต้องการให้ผู้เรียนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมไปตาม
 จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ดังนั้นครูประจำกลุ่มจึงจำเป็นต้องมีทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์
 มีความสามารถจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุตามจุดมุ่งหมาย
 จากการศึกษาพบว่า ครูประจำกลุ่มและผู้เรียนมีความสัมพันธ์กันน้อย ซึ่งอาจไม่แตกต่างกับ
 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนในกลุ่มที่มีต่อกัน ซึ่งเหตุผลประกอบเพราะว่าครูประจำกลุ่มจะ

ต้องดูแลผู้เรียนภายในกลุ่มทั้งหมด ซึ่งมีผู้เรียนเป็นจำนวนมาก โอกาสที่จะได้พบกันมีน้อย ในสัปดาห์พบกันเพียงครั้งเดียว หรือในหนึ่งภาคเรียนจะพบกันเพียง 18 ครั้งเท่านั้น ซึ่งวิธีการเรียนการสอนก็แตกต่างกับการศึกษาในระบบโรงเรียนซึ่งครูผู้สอนและผู้เรียนมีความใกล้ชิดกัน และมีโอกาสได้พบกันอย่างต่อเนื่อง

ส่วนความสัมพันธ์ของผู้เรียนต่อผู้บริหารส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นโดยใช้สื่อกลาง คือครูประจำกลุ่มไปยังผู้เรียน ดังนั้นความสัมพันธ์ของผู้เรียนที่มีต่อผู้บริหารจึงเป็นไปในลักษณะของความสัมพันธ์ที่ไม่เกิดขึ้นโดยตรงและต่อเนื่อง

วิเคราะห์ปัญหาในการร่วมกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียน

จากการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาในการพบกลุ่มของการเรียนทางไกลในหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ พ.ศ. 2530 ซึ่งพบว่าการจัดกิจกรรมการพบกลุ่มเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ การร่วมทำกิจกรรมของนักศึกษาในการพบกลุ่มเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้น ส่วนใหญ่แล้วนักศึกษาผู้ใหญ่วิธีเรียนทางไกลไม่ค่อยให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าของการทำกิจกรรมร่วมกันมากนัก โดยเฉพาะทางด้านกรณีมีส่วนร่วมในกลุ่ม ซึ่งจะเน้นทางด้านวัตถุมากกว่ากระบวนการ เช่น ใช้วิธีการร่วมกันซื้อวัสดุ ครุภัณฑ์ให้สถานศึกษา หรือเก็บเงินเพื่อร่วมทำกิจกรรมบ่อยมาก ทำให้นักศึกษาบางคนที่ไม่มีทุนทรัพย์มากนักได้รับความเดือดร้อนแม้ว่าจะเป็นกิจกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตก็ตาม แทนที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพบกลุ่มอื่น ๆ

การพบกลุ่มเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต แม้ว่าจะเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญมากในการทำงานร่วมกัน หรือร่วมกันพัฒนามนุษย์ให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ แต่การจัดกิจกรรมยังขาดการติดตามผล ซึ่งไม่มีหลักฐานการที่นักศึกษานำความรู้ที่ได้รับจากการร่วมกิจกรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน และการจัดกิจกรรมการพบกลุ่มเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้น ส่วนใหญ่แล้วมักจะเกิดจากความคิดเห็นของครูประจำกลุ่มมากกว่านักศึกษานำเสนอความคิดและนำไปสู่การปฏิบัติจริง

ในด้านเอกสารปัญหาที่นักศึกษาระสบอยู่ก็คือ เอกสารประกอบการเรียนมีเนื้อหาของเอกสารมีมากเกินไป บางส่วนซ้ำซ้อนกัน และได้รับเอกสารแบบเรียนล่าช้า ในบางวิชาสั่งซื้อไปแล้วได้รับเอกสารเมื่อสอบเสร็จ ร้านค้าในพื้นที่ไม่มีเอกสารขาย ห้องสมุดและศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ มีเอกสารให้ยืมไม่เพียงพอ เมื่อเรียนแล้วไม่เข้าใจบทเรียนก็ไม่สามารถถามใครได้

ปัญหาทางด้านวิธีเรียนที่นักศึกษาประสบในปัญหาด้านวิธีเรียนมากที่สุดคือไม่ค่อยมีเวลาสำหรับการศึกษาและทบทวนบทเรียนเนื่องจากภารกิจ ในการประกอบอาชีพ

ปัญหาการเรียนของนักศึกษาซึ่งการเรียนทางไกลจะต้องเรียนด้วยตนเอง แล้วเข้าใจยากเพราะว่าไม่ได้เรียนมานาน และไม่มีใครชี้แนะให้คำปรึกษา รวมทั้งตัวผู้เรียนเองขาดแรงจูงใจในการบังคับตัวเองให้อยู่ในกรอบวินัยตัวเองได้ยาก

ปัญหาทางด้านการพบกลุ่ม จำนวนห้องเรียนจำกัดไม่เพียงพอ สถานที่ทำการการพบกลุ่มคับแคบไม่เพียงพอกับจำนวนผู้เรียน ขาดอุปกรณ์การเรียนการสอน ช่วงเวลาการพบกลุ่มน้อยเกินไป (สัปดาห์ 1 ครั้ง ๆ 3 ชั่วโมง)

ปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อม อาทิ เช่น สถานที่จัดกิจกรรมไม่มีความเหมาะสม ซึ่งอยู่ห่างไกลต้องเสียเวลาในการเดินทาง เสียค่าใช้จ่ายในการร่วมทำกิจกรรมสูงเกินไป

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่หน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนจัดในพื้นที่อำเภอ ดอกคำใต้

เกี่ยวกับหลักสูตรสภาพการจัดการศึกษาความสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้ระหว่างนักศึกษาและผู้จัด จากการศึกษาที่พบว่า ลักษณะของกิจกรรมที่จัดนั้นมีความหลากหลายและแตกต่างกันออกไปตามวัตถุประสงค์ สภาพความพร้อมของหน่วยงาน เมื่อพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมจะเน้นการให้บริการและตอบสนองปัญหาและความต้องการของประชาชน การดำเนินการจะเป็นการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาชุมชน ซึ่งมีรูปแบบและกระบวนการต่าง ๆ เช่น การอบรม การประชุมสัมมนา การสาธิต การศึกษาดูงาน หลักสูตรที่ใช้แต่ละหน่วยงานได้สร้างหลักสูตรขึ้นเองเพื่อให้มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนเป็นหลัก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่มีความเหมาะสม เพื่อนำมาพิจารณาเทียบเคียงเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2530 กับการออกกลางคันแล้ว ซึ่งเป็นหลักสูตรแกนกลางซึ่งมีความแตกต่างทั้งจุดมุ่งหมายและความคาดหวังของหลักสูตรที่ต้องการพัฒนาคนให้มีทักษะในการประกอบอาชีพเพื่อนำมาไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต จากการนำหลักสูตรของแต่ละหน่วยงานที่จัดขึ้น(หลักสูตรท้องถิ่น) ไปใช้ ซึ่งผลจากการใช้พบว่ากระบวนการของการใช้หลักสูตรมีปัญหาในทางปฏิบัติการเรียนการสอน ขาดคุณภาพ ซึ่งพบว่าผู้ที่เข้าศึกษายังขาดทักษะความชำนาญ ความรู้ที่ได้รับซึ่งเป็นขั้นพื้นฐานเท่านั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษานั้นเป็นช่วงระยะเวลาอันสั้น ทั้งทางด้านเนื้อหาสาระและกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติ

ในแต่ละหลักสูตรนั้นมีมาก ทางด้านวิทยากรหรือครูผู้สอนยังขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการและจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างถ่องแท้ ดังนั้นการจัดกิจกรรมซึ่งไม่เป็นไปตามลำดับขั้นตอน ประกอบกับนักศึกษาหรือผู้เรียนมาจากสถานที่ต่างกัน และมีความแตกต่างทั้งทางด้าน เพศ วัย ประสบการณ์ และระดับการศึกษาค่อนข้างมาก จึงไม่สามารถนำความรู้ที่ได้รับนั้นนำไปพัฒนาอาชีพและใช้ในชีวิตประจำวันได้มากนัก นักศึกษาบางคนเข้าศึกษาในหลักสูตรดังกล่าวแล้วเรียนไม่จบและออกกลางคันก่อนจบหลักสูตร เนื่องจากความไม่พร้อมและประสบปัญหาในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านสุขภาพส่วนตัว ทางด้านเศรษฐกิจ ทางสังคม และด้านการเรียน เป็นต้น ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนทางด้านความสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนการสอนในแต่ละหลักสูตรระหว่างผู้เรียนกับผู้จัดกิจกรรมไม่มีความสัมพันธ์กันมากนักและขาดความเชื่อมโยงอาจเป็นเพราะว่าช่วงเวลายะยะเวลาที่จัดสั้น วิทยากรไม่ค่อยมีมนุษยสัมพันธ์มากนัก กิจกรรมที่ดำเนินการนักศึกษาหรือผู้เข้ารับการอบรมไม่ค่อยมีส่วนร่วมมากนัก ความสัมพันธ์จึงเกิดขึ้นเป็นเพียงชั่วคราว ความห่างเหินระหว่างผู้จัดและผู้ร่วมกิจกรรมจึงมีมากขึ้น เมื่อเกิดปัญหาขึ้นระหว่างร่วมกิจกรรมและแก้ปัญหาไม่ได้ด้วยตนเองก็ไม่ว่าจะไปขอคำแนะนำและปรึกษาหรือกับใคร เนื่องจากไม่มีความสนิทสนมกัน ประกอบกับตัวเองไม่มีความมั่นใจที่จะไปขอคำปรึกษาหรือกับใคร ปัญหาดังกล่าวจึงเก็บเอาไว้ เมื่อไม่มีทางออกก็เลยตัดสินใจไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษาที่หน่วยงานอื่นจัดและออกกลางคันก่อนจบหลักสูตร

การวิเคราะห์ปัญหาของการจัดการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบอำเภอดอกคำใต้จังหวัดพะเยา

การพบกลุ่มเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและพบปัญหาที่เกิดขึ้นในการเข้าร่วมกิจกรรมของนักศึกษาในการพบกลุ่มเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้น ส่วนใหญ่แล้วนักศึกษาผู้ใหญ่โดยวิธีเรียนทางไกลไม่ค่อยให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าของการทำกิจกรรมร่วมกันมากนัก โดยเฉพาะทางด้านการมีส่วนร่วมในกระบวนการกลุ่มซึ่งจะเห็นทางด้านวัตถุประสงค์มากกว่ากระบวนการกลุ่ม เช่น การใช้วิธีการร่วมกันซื้อวัสดุ ครุภัณฑ์ให้สถานศึกษา หรือการเก็บเงินเพื่อร่วมกันทำกิจกรรมบ่อยมาก ทำให้นักศึกษาบางคนไม่มีทุนทรัพย์มากนักได้รับความเดือดร้อน แม้ว่าจะเป็นกิจกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตก็ตามแทนที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพบกลุ่มอื่น ๆ

การพบกลุ่มเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต แม้ว่าจะเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญมากในการทำงานร่วมกัน หรือร่วมกันพัฒนามนุษย์ให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ แต่การจัดกิจกรรมยังขาดการติดตามผล ซึ่งไม่มีหลักฐานการที่นักศึกษานำความรู้ที่ได้รับจากการร่วมกิจกรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน และการจัดกิจกรรมการพบกลุ่มเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้น ส่วนใหญ่แล้วมักจะเกิดจากความคิดเห็นของครูประจำกลุ่มมากกว่านักศึกษาที่จะเสนอความคิดและนำไปสู่การปฏิบัติจริงได้

ปัญหาที่นักศึกษาประสบอยู่ก็คือ เอกสารประกอบการเรียนมีเนื้อของเอกสารมีมากเกินไป บางส่วนซ้ำซ้อนกัน และได้รับเอกสารแบบเรียนล่าช้า ในบางวิชาส่งชื่อไปแล้วได้รับเอกสารเมื่อสอบเสร็จร้านค้าในพื้นที่ไม่มีเอกสารขายห้องสมุดและศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอ มีเอกสารให้ยืมไม่เพียงพอ เมื่อเรียนแล้วไม่เข้าใจบทเรียนไม่สามารถถามใครได้

ปัญหาด้วยวิธีเรียนที่นักศึกษาประสบปัญหาทางด้านวิธีเรียนมากที่สุดไม่ค่อยมีเวลาและทบทวนบทเรียน เนื่องจากการติดภาระในการประกอบอาชีพ

ปัญหาการเรียนของตัวนักศึกษาซึ่งการเรียนทางไกลจะต้องเรียนด้วยตนเองอ่านหนังสือเอง ซึ่งเข้าใจยากเพราะว่าไม่ได้เรียนมานาน และไม่มีใครได้ชี้แนะให้คำปรึกษา รวมทั้งตัวผู้เรียนเองขาดแรงจูงใจบังคับตัวเองให้อยู่ในวินัยตัวเองได้ยาก

ปัญหาทางด้านกรพบกลุ่ม จำนวนห้องเรียนจำกัดมีไม่เพียงพอ สถานที่การพบกลุ่มคับแคบไม่เพียงพอกับจำนวนผู้เรียน ขาดอุปกรณ์การเรียนการสอน ช่วงเวลาการพบกลุ่มน้อยเกินไปสัปดาห์ 1 ครั้ง ๆ 3 ชั่วโมง

ปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อม อาทิ เช่น สถานที่จัดกิจกรรมไม่มีความเหมาะสมซึ่งอยู่ห่างไกลต้องเสียเวลาในการเดินทาง เสียค่าใช้จ่ายในการร่วมกิจกรรมสูงเกินไป

ในด้านการเรียนการสอนวิชาชีพ

ปัญหาขาดสื่อประกอบการเรียน โดยเฉพาะในหลักสูตรวิชาชีพพระยะสั้น ส่วนใหญ่แล้วพบว่าหลักสูตรวิชาชีพพระยะสั้นเป็นหลักสูตรท้องถิ่นจึงไม่มีคู่มือเรียน

ปัญหาทางด้านวิทยากรหรือครูขาดความรู้ในการจัดทำคู่มือเรียนหลักสูตรวิชาชีพแบบง่าย ๆ ให้กับนักศึกษา

ปัญหาการวัดผลและประเมินผล ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่ผู้สอนไม่ได้ประเมินผลการเรียนก่อนเรียน ระหว่างเรียน ก่อนจบรายวิชาแล้วแจ้งให้นักศึกษาทราบ

ปัญหาไม่มีการติดตามผู้จบหลักสูตร พบว่าครู วิทยากรผู้สอนไม่มีการติดตามผลผู้จบหลักสูตร และไม่มีตัวอย่างผู้ที่นำความรู้ไปใช้เพื่อให้ทราบว่าผู้จบหลักสูตรได้นำความรู้ไปประกอบอาชีพหรือไม่ และผลเป็นอย่างไร

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจหยุดเรียนก่อนครบหลักสูตรการศึกษานอกระบบของนักศึกษามีดังนี้

พฤติกรรมของนักศึกษาที่แสดงออกก่อนการตัดสินใจหยุดเรียนก่อนจบหลักสูตร กลุ่มนักศึกษาการศึกษานอกระบบที่ทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบและหยุดเรียนก่อนครบหลักสูตรซึ่งเป็นบุคคลที่มีสถานะเป็น โสด และบางคนแต่งงานมีครอบครัวแล้ว มีทั้งที่อยู่ด้วยกันกับสามีหรือภรรยา และหย่าร้าง ก่อนที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ในแต่ละครอบครัวซึ่งมีฐานะทางด้านเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ทั้งการประกอบอาชีพทางการเกษตร การรับจ้างและมีรายได้ไม่แน่นอน แต่เมื่อศึกษาถึงรายได้เฉลี่ยแล้วจึงพบว่ารายได้ของกรณีศึกษาประมาณไม่เกินครอบครัวละหนึ่งหมื่นห้าพันบาทต่อปี การดำรงชีวิตจึงเป็นแบบสังคมการเกษตรแบบดั้งเดิม มีข้าวเปลือกในยุ้งฉางมีปลาในหนองน้ำ มีพืชผักสวนครัวอยู่ริมรั้ว วิถีชีวิตจึงพออยู่พอกินไปวัน ๆ ไม่เดือดร้อนอะไรมากนัก เมื่อมีเวลาว่างจากการทำไร่ทำนา ก็จะไปรับจ้างขายแรงงานในตัวเมืองหรือในท้องถิ่นอื่นแล้วแต่สถานการณ์ เมื่อมีเวลาว่างจากการประกอบอาชีพและมีโอกาสได้รับการศึกษาต่อก็จะเข้าศึกษาต่อการศึกษานอกระบบที่หน่วยงานต่าง ๆ ได้จัดขึ้น

ดังนั้นนักศึกษากลุ่มดังกล่าว จึงมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสังคมชนบทและความสัมพันธ์กับการศึกษานอกระบบ เริ่มตั้งแต่การสมัครเข้าเรียนหรือรับการอบรมในหลักสูตรต่าง ๆ และเข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษา อาทิเช่น การอบรมวิชาชีพ การเข้าศึกษาในหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หรือการอบรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

จุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักศึกษาที่แสดงออกก่อนการตัดสินใจหยุดเรียนก่อนครบหลักสูตร ใน 10 รายกรณีศึกษา ซึ่งพบว่ามีมูลเหตุหลายประการด้วยกันทางด้านสภาพความพร้อมของตัวนักศึกษาและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในแต่ละหลักสูตรที่จัดขึ้นยังมีปัญหาซึ่งยังไม่เหมาะสมและสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย ทั้งปัญหาของหลักสูตรกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกระบวนการกลุ่ม กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตยังขาดการติดตามผล ขาดเอกสารประกอบการเรียนนักศึกษายังขาดความพร้อมทางการเรียน เนื่องจากติดภาระกิจในการ

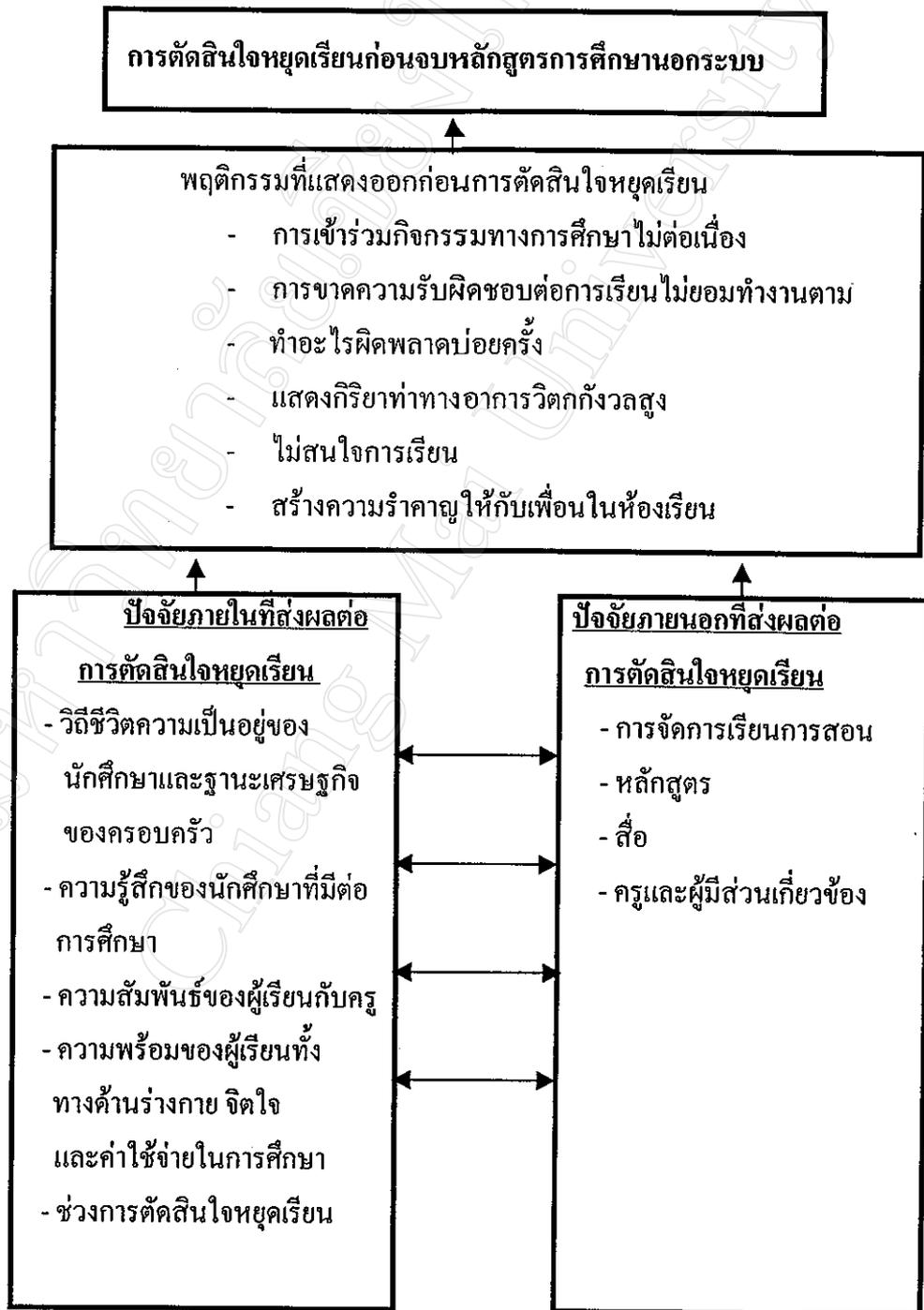
ประกอบอาชีพ สถานที่จัดไม่เหมาะสม วิทยากรยังขาดความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมการเรียนการสอน จากจุดนี้เองที่ทำให้ส่งผลต่อนักศึกษาที่มีพฤติกรรมที่แสดงออกก่อนการตัดสินใจ ออกจากการศึกษาและประมวลภาพรวมซึ่งพบว่านักศึกษามีพฤติกรรมที่สังเกตได้ดังนี้

1. การเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาเป็นไปไม่ต่อเนื่อง เช่น มาเรียนระยะหนึ่งแล้วก็หายไปขาดเรียนบ่อย ไปเรียนสายเป็นประจำ ไปเรียนแล้วไม่เข้าห้องเรียนจับกลุ่มคุยกัน เป็นต้น
2. ขาดความรับผิดชอบ ไม่ยอมทำงานและ ส่งงานตามที่ได้รับมอบหมาย
3. ชอบแยกตัวอยู่คนเดียว แสดงปฏิกริยาอาการเหมินเฉยไม่พูดคุยไม่ร่วมสังสรรค์กับกลุ่มหรือคนรอบข้าง
4. ทำอะไรผิดพลาดบ่อยครั้ง เมื่อถูกว่ากล่าวตักเตือนแสดงอาการทำทางที่ไม่ฟังพอใจ
5. เกิดความวิตกกังวลสูง แสดงกริยาทำที่กระวนกระวาย
6. ไม่สนใจเรียน เมื่อเข้าห้องเรียนแล้วไม่ตั้งใจเรียน ชอบพูดคุยหรือไม่ก็เก็บตัวอยู่คนเดียวไม่คบหากับบุคคลอื่น

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจหยุดเรียนก่อนจบหลักสูตรการศึกษานอกระบบ

ปัจจัยที่มีความสำคัญและส่งผลต่อการตัดสินใจหยุดเรียนก่อนจบหลักสูตรการศึกษานอกระบบ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยสองส่วนคือ ปัจจัยภายในส่วน of นักศึกษาและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และปัจจัยภายนอกในส่วนของการจัดการศึกษาการสอน ซึ่งปัจจัยทั้งสองส่วนนี้ จะมีความสัมพันธ์กันและส่งผลต่อการตัดสินใจหยุดเรียนก่อนจบหลักสูตร ดังแผนภูมิที่ 1 ต่อไป

แผนภูมิที่ 1 แสดงปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจหยุดเรียนก่อนจบหลักสูตรการศึกษา
นอกระบบ

นักศึกษาการศึกษาจากระบบเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษาแล้วเชื่อว่าประสบความสำเร็จในการศึกษาทุกคนเสมอไป ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยที่ประสบความสำเร็จ และออกกลางคันก่อนจบหลักสูตรในที่สุด ทั้งนี้ความล้มเหลวเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน ซึ่งพอจะจำแนกได้ดังนี้ คือ ปัจจัยภายในของนักศึกษา และปัจจัยภายนอกในการจัดการเรียนการสอน

ปัจจัยภายในของนักศึกษา

ปัจจัยภายในของนักศึกษาเองในวิถีชีวิตความเป็นอยู่และฐานะทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัว ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีอิทธิพลและส่งผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาของนักศึกษาและในทางกลับกันก็ส่งผลกระทบต่อการศึกษาของนักศึกษาก่อนจบหลักสูตรการศึกษาจากระบบเช่นกัน จากการศึกษากรณีตัวอย่างของนักศึกษาที่ตัดสินใจหยุดเรียนก่อนจบหลักสูตรพบว่าสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ส่วนใหญ่เป็นคนที่ไม่มีเงินพออาศัยอยู่ในอำเภอคอกคำใต้ มีบางส่วนอพยพย้ายถิ่นมาจากที่อื่น และมาตั้งรกรากถิ่นฐานที่อยู่ในอำเภอคอกคำใต้ สภาพความเป็นอยู่ภายในชุมชนไม่มีความแตกต่างกันมากนักทั้งภาษาพูดและการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอาชีพทางด้านเกษตรกรรม โดยไม่นำเครื่องทุ่นแรงสมัยใหม่มาใช้ในการประกอบอาชีพ การปลูกพืชต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ถ้าปีไหนฝนไม่ตกตามฤดูกาลการทำเกษตรก็ได้รับความเดือนร้อนและได้รับความเสียหาย แหล่งน้ำตามธรรมชาติมีไม่เพียงพอ จากวิถีชีวิตความเป็นอยู่และปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวทำให้การประกอบอาชีพได้มีการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพไปโดยไปปรับจ้างขายแรงงานยังท้องถิ่นอื่นแทน ดังนั้นจากการเปลี่ยนแปลงก็ส่งผลกระทบต่อเข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษาจากระบบเนื่องจากการประกอบอาชีพและการย้ายถิ่น ซึ่งพบว่านักศึกษาไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากนักศึกษามีรายได้ไม่เพียงพอที่จะนำมาใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน และเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการศึกษาได้อาชีพต่าง ๆ ที่ประกอบอยู่ก็ไม่มี ความมั่นคงและไม่มี ความแน่นอน ดังนั้นการประกอบอาชีพจึงขึ้นอยู่กับแล้วแต่จะมีผู้มาว่าจ้างให้ไปทำงาน หรือในบางครั้งจะต้องอพยพไปขายแรงงานยังท้องถิ่นอื่น วิถีชีวิตในชุมชนส่วนใหญ่จึงมีการดำรงชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย และผูกติดกับสังคมชนบทแบบดั้งเดิมในการประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมพออยู่พอกิน ในบางครั้งครอบครัวที่มีการใช้จ่ายเกินตัวไม่มีความพอดีกับรายได้ที่มีอยู่โดยการไปซื้อหาอุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวกทางด้านความบันเทิง เช่น โทรทัศน์ ตู้เย็น หรือรถจักรยานยนต์ ซึ่งต้องเป็นภาระโดยการเป็นหนี้สินกับร้านค้า หรือต้องกู้ยืมเงินจากระบบและต้องเสียค่าใช้จ่าย

เป็นค่าดอกเบี้ยในอัตราที่แพงกว่ากฎหมายกำหนด แต่ถ้ามีความต้องการสิ่งของดังกล่าวเหล่านั้นจะต้องจำทนภาวะที่เกิดขึ้น และเป็นหนี้เป็นสินอย่างต่อเนื่องจนหลุดพ้นพันธนาการจากวงจรของการเป็นหนี้เป็นสินได้ยากยิ่ง จากความไม่พร้อมของตนเอง และของครอบครัวดังกล่าว ซึ่งส่งผลกระทบต่อสมาชิกของครอบครัวที่ได้รับการศึกษาไม่ทั่วถึงและขาดโอกาสในการที่จะได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น หรือเข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษาแล้วจะต้องหยุดเรียนกลางคันก่อนที่จะจบหลักสูตรเป็นผลสืบเนื่องมาจากสภาพฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวที่มีรายได้น้อย และไม่สมดุลกับรายจ่าย ซึ่งนับวันจะมีค่าครองชีพที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ

ดังนั้นเศรษฐกิจของครอบครัว จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญ และมีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษา ในชุมชนบางครอบครัวที่มีฐานะทางด้านเศรษฐกิจค่อนข้างดี มีรายได้ดี และรายได้ประจำมักจะนิยมส่งบุตรหลานให้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น หรือส่งบุตรหลานไปเรียนยังโรงเรียนที่มีชื่อเสียงในเมืองใหญ่ ๆ เช่น เชียงใหม่ หรือกรุงเทพมหานคร ส่วนในครอบครัวที่มีฐานะยากจนและยากจนมากมักจะไม่นิยมส่งบุตรหลานให้เรียนต่อ เพราะต้องการให้ลูกหลานช่วยทำมาหากินเพื่อเลี้ยงครอบครัว หรือไม่ก็ช่วยการประกอบอาชีพช่วยพ่อแม่เป็นแรงงานช่วยทำมาหากิน ให้ครอบครัวให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ถ้าให้ศึกษาต่อจะทำให้เกิดผลกระทบต่อครอบครัว และต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก จนกว่าจะจบหลักสูตร ในบางรายกรณีที่ศึกษาเข้ามาเรียนแล้วแต่เรียนไม่จบหลักสูตรต้องหยุดเรียนกลางคันก่อนที่จะจบหลักสูตร เพราะฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีขาดเงินทุนเป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษาและมีรายได้ไม่เพียงพอ ดังกรณีตัวอย่างต่อไปนี้

สมศรี ทองศรี อาศัยอยู่ตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา เป็นนักศึกษาศึกษานอกระบบและต้องหยุดเรียนก่อนจบหลักสูตรนั้น เป็นผลสืบเนื่องจาก ความพร้อมของครอบครัวและฐานะทางด้านการเงินไม่สู้ดีมีปัญหาด่าง ๆ อย่างมากมายประกอบอาชีพการทำนาและทำสวนจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นค่าปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง เมล็ดพันธุ์พืช ค่าจ้างแรงงานในการเพาะปลูก ประกอบกับทางครอบครัวมีภาระหนี้สินจากการกู้ยืมเงินเพื่อการประกอบอาชีพจากธนาคารเพื่อการเกษตร กลุ่มแม่บ้านเอส และกู้เงินจากเอกชน ในลักษณะนอกระบบ โดยการกู้เงินระยะยาวและระยะสั้น เพื่อนำมาใช้ในการประกอบอาชีพ ประมาณ 70,000 บาท และในแต่ละวันไม่มีเวลาพอที่จะไปเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง เพราะจะต้องทำงานทุกอย่างเพื่อให้มีรายได้มาใช้จ่ายในครอบครัวและใช้หนี้สินที่มีอยู่ ดังนั้นจึงต้องหยุดเรียนไว้ก่อนตอนนี้ หวังว่าในอนาคตจะมีโอกาสได้ศึกษาต่ออีก และยังได้ให้ความ

คิดเห็นว่าการศึกษาทำให้คนฉลาดขึ้น มีความรู้ เพื่อจะใช้เป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ และนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น เท่าเทียมกับผู้อื่นในหมู่บ้าน

เล็ก สมดี อาศัยอยู่ตำบลบ้านป็น อำเภอคอกคำใต้ จังหวัดพะเยา อายุ 31 ปี เป็น นักศึกษานอกระบบและต้องหยุดเรียนก่อนจบหลักสูตร ได้เล่าว่าฐานะของครอบครัวมีความ ยากจนรายได้ของครอบครัวคือการรับจ้าง และรายได้เสริมคือการเลี้ยงสัตว์ ทั้งสุกร และไก่ ในอดีตที่ผ่านมาเคยไปทำงานที่กรุงเทพ และออกจากงานได้ประมาณ 2 ปีแล้ว สภาพทาง เศรษฐกิจของครอบครัวมีภาระหนี้สิน โดยกู้ยืมเงิน โครงการช่วยเหลือหมู่บ้านยากจนจากกรม ประชาสงเคราะห์เพื่อมาประกอบอาชีพ แต่การประกอบอาชีพก็ไม่ประสบความสำเร็จ ผลผลิตได้น้อยไม่คุ้มกับการลงทุน รายได้ของครอบครัวคือการรับจ้างไปวันๆแล้วแต่จะมีผู้มา ว่าจ้าง จากสภาพปัญหาดังกล่าวจึงส่งผลให้ต้องหยุดเรียนก่อนที่จะจบหลักสูตรการศึกษานอก ระบบ เนื่องจากไม่มีเงินที่จะลงทะเบียนเรียน เพราะฐานะยากจนดังนั้นการเรียนจึงต้องหยุด พักการเรียนเอาไว้ก่อน คิดว่าถ้ามีโอกาสอยากจะเรียนต่อไปอีก เพื่อให้มีอาชีพที่มั่นคงมี รายได้ประจำแต่ไม่รู้ว่าจะเมื่อไหร่อีก

ความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของนักศึกษาที่มีต่อการศึกษา

ความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของนักศึกษา ซึ่งนับว่ามีความสำคัญมากต่อความสำเร็จของการ เรียน และส่งผลต่อความล้มเหลวในการศึกษาเล่าเรียนจนต้องหยุดเรียนกลางคันที่ยังไม่จบหลัก สูตรในแต่ละคนมีความรู้สึกนึกคิดที่แตกต่างกันออกไป ในขณะที่เดียวกันก็มีส่วนที่คล้ายคลึง กันอยู่บ้าง ความรู้สึกนึกคิดดังกล่าวเกิดจากสิ่งที่น่าสนใจและไม่ประทับใจ ซึ่งมีทั้งภายนอก และภายในของนักศึกษาที่มีต่อการศึกษานอกระบบของแต่ละคน ซึ่งมีลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

นางสาวยุพิน สมปอง อาศัยอยู่ที่ตำบลหนองหล่ม อำเภอคอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ได้เล่าว่าเมื่อเรียนจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาแล้วไม่มีโอกาสได้เรียนต่อแต่ก็มีความรู้สึกนึกคิดที่ อยากจะเรียนต่อเหมือนกับเพื่อน ๆ ที่ร่วมเรียนกันมา เมื่อมีโอกาสจึงเข้าเรียนการศึกษานอก ระบบ ระยะเริ่มต้นของการเรียนก็เป็นไปด้วยดี ในเวลาต่อมาทางครอบครัวต้องประสบปัญหา เกี่ยวกับการประกอบอาชีพรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่มีสูงมากขึ้น ประกอบกับทางบ้าน ขาดคนทำงาน จึงมีความจำเป็นจะต้องหยุดเรียนเพื่อมาช่วยครอบครัวทำงานบ้าน ในประการ ต่อมาพอได้ให้เหตุผลว่า คนในหมู่บ้านเราเมื่อเรียนจบสูง ๆ แล้วไม่เห็นได้ไปทำงานเลย ต้อง กลับมาอยู่บ้านเลย ๆ และอีกเหตุผลหนึ่งก็คือเขาไม่มีทุนทรัพย์เพียงพอที่จะเป็นค่าใช้จ่ายในการ ศึกษาเล่าเรียนมากนัก รายได้ของครอบครัวก็ไม่แน่นอน จากเหตุผลดังกล่าวเธอเองจึงเห็นด้วย

กับพ่อจึงได้ตัดสินใจในหยุดเรียนก่อนที่จะจบหลักสูตร เพื่อออกมาทำงานช่วยเหลือ ครอบครัวไว้ถ้ามีโอกาสและความพร้อมก็จะไปเรียนต่ออีก

นายรัช สมหวน คนตำบลบ้านด้า อำเภอคอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ได้กล่าวว่าเห็นด้วยกับการศึกษาเพราะผู้เรียนจะได้รับความรู้พัฒนาตนเองได้ และได้มีโอกาสมากขึ้น แต่ที่ต้องหยุดเรียนก่อนจบหลักสูตรนั้น เนื่องจาก แม่ไม่อนุญาตให้ตนเองได้เรียนต่อแม้ว่าอยากเรียนก็ตาม แม่อยากให้มาช่วยทำงานบ้าน เนื่องจากในบ้านมีกันไม่กี่คนเรียนไปก็ไม่ได้ประโยชน์อะไรมากนัก จบมาก็ไม่มีงานทำเหมือนกับคนในหมู่บ้านหลายคนเมื่อเรียนจบแล้วก็หางานทำไม่ได้เสียทั้งเงิน เสียทั้งเวลา แล้วก็ไม่ได้อะไรเลย ประกอบกับ ในบ้านก็จะมีพี่ชายช่วยทำนา ส่วนน้องคนเล็กกำลังเรียนอยู่ จึงอยากจะให้ช่วยดูแลงานบ้านแทนแม่ จากเหตุผลของแม่จึงเห็นด้วยและหยุดเรียนออกมาช่วยทางบ้านทำงาน

ความพร้อมของผู้เรียนทางด้านร่างกายและจิตใจ

สภาพความพร้อมความสมบูรณ์ของร่างกาย จิตใจ และการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ดี มิใช่เพียงแต่เป็นการปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและความทุพพลภาพเท่านั้น แต่จะต้องมีความสมบูรณ์ที่จะต้องการเรียนรู้ จากการศึกษาพบว่าผู้เรียนส่วนใหญ่ที่มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงมีความต้องการศึกษาต่อและประสบผลสำเร็จรวมทั้งผู้ปกครองก็ให้การสนับสนุน ส่วนผู้เรียนที่มีร่างกายไม่สมบูรณ์ อ่อนแอ ไม่สมบูรณ์ จะประสบปัญหาต่าง ๆ นานับประการจะมีความวิตกกังวลสูง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ต่ำ จะมีความรู้สึกถ้าขึ้นเรียนต่อไปคงจะไม่ไหวแล้ว เพราะสุขภาพร่างกายไม่ดีพอ ในบางรายกรณีที่มีร่างกายที่ไม่สมบูรณ์ก็เป็นอุปสรรคด้วยกับตนเองทำให้ได้รับความอับอายกับเพื่อน ๆ และคณาจารย์ที่สอน เมื่อผู้เรียนไม่มีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการตัดสินใจที่จะหยุดเรียนก่อนจบหลักสูตร ดังกรณีตัวอย่างดังต่อไปนี้

นายประสงค์ บุญศรี อาศัยอยู่ตำบลสว่างอารมณ์ อำเภอคอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ได้เล่าว่า “ ตอนนั้นมีความสนใจอยากจะไปเรียนมาก เพราะเพื่อน ๆ ก็ไปเรียนกันหลายคน อีกอย่างหนึ่งข้าพเจ้าชอบในการเรียนมาก จึงรีบไปปรึกษาหารือกับพ่อ ทางพ่อก็ให้การสนับสนุนอย่างดี แต่พ่อได้บอกกล่าวกับลูกว่าถ้าลูกอยากเรียนก็เรียนเลย แต่ต้องรักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง เพราะลูกเป็นโรคเลือด ร่างกายไม่แข็งแรง ตัวหอมซิด ถ้าลูกเรียนจะเรียนไม่สำเร็จ พ่อสงสารลูกมาก หลังจากที่ได้เข้าเรียนได้ประมาณ 1 ภาคเรียน ปรากฏว่าไม่สามารถ

เรียนได้ เจ็บไข้ตลอดเวลา ไปพบแพทย์บ่อยครั้ง เห็นท่าที่ตัวเองคงจะเรียนต่อไปไม่ไหว ดังนั้น จึงตัดสินใจหยุดเรียนกลางคัน เพราะสภาพร่างกายไม่สมบูรณ์เพียงพอ”

ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการตัดสินใจหยุดเรียน

สภาพการจัดการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน จัดในพื้นที่อำเภอคอกคำใต้

ลักษณะของกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดขึ้นมีความหลากหลายและแตกต่างกันออกไปตามวัตถุประสงค์ และสภาพความพร้อมของหน่วยงานจุมุ่งหมายของการจัดกิจกรรม จะเป็นการให้บริการและตอบสนองปัญหาและความต้องการของประชาชนและหน่วยงานที่รับผิดชอบ ซึ่งมีรูปแบบกระบวนการต่าง ๆ เช่น การเรียนโดยการพบกลุ่ม การอบรม การประชุมสัมมนา การสาธิต และการศึกษาดูงาน

หลักสูตรที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน มีทั้งหลักสูตรการศึกษาสายสามัญ และหลักสูตรเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต หลักสูตรการศึกษาสายสามัญซึ่งเป็นหลักสูตรแกนกลาง ส่วนหลักสูตรเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นหลักสูตรท้องถิ่นและมีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน เมื่อพิจารณาเทียบเคียงหลักสูตรทั้งสองมีความแตกต่างกันทั้งจุมุ่งหมายและความคาดหวังของหลักสูตร หลักสูตรเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตต้องการพัฒนาคนให้มีความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพเพื่อนำความรู้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิต จากการศึกษาพบว่า หลักสูตรที่หน่วยงานต่าง ๆ ใช้มีปัญหาในทางปฏิบัติ ทางด้านการเรียนการสอนขาดคุณภาพ ผู้เรียนยังขาดทักษะความชำนาญ ความรู้ที่ได้รับนั้นเป็นความรู้ขั้นพื้นฐานเท่านั้น ในแต่ละหลักสูตรใช้ช่วงระยะเวลาอันสั้น เนื้อหาและกิจกรรมที่ต้องปฏิบัตินั้นมีมากไม่เหมาะสมกับจำนวนชั่วโมงที่ใช้ศึกษา

วิทยากรหรือครูผู้สอน ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ในหลักการและจุมุ่งหมายของหลักสูตร การจัดกิจกรรมจึงอาศัยประสบการณ์เดิมที่เคยปฏิบัติมา ซึ่งขาดความสอดคล้องกับหลักการของหลักสูตร การจัดกิจกรรมจึงไม่เป็นไปตามลำดับขั้นตอนที่กำหนด

นักศึกษาหรือผู้เรียน มีความแตกต่างกันมากมาจากสถานที่ต่างกันทั้ง เพศ วัย ประสบการณ์ และการศึกษาค่อนข้างมาก ดังนั้นการเรียนรู้และรับรู้จึงแตกต่างกัน บางคนเรียนรู้ได้เร็วบางคนเรียนรู้ได้ช้า และไม่สามารถนำความรู้ที่ได้รับ ไปพัฒนาอาชีพและใช้ในชีวิตประจำวันได้

สื่อประกอบการเรียน มีเนื้อหาสาระมากเกินไป บางส่วนมีความซ้ำซ้อน มีสื่อไม่เพียงพอที่จะมีให้บริการให้ชม

สถานที่จัดกิจกรรมยังขาดความเหมาะสม ซึ่งอยู่ห่างไกลจะต้องเสียเวลาในการเดินทางและเป็นการเสียค่าใช้จ่ายที่มาก

การพบกลุ่มเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่าส่วนใหญ่แล้วนักศึกษาไม่ได้ให้ความสำคัญมากนักและเห็นคุณค่าของการทำกิจกรรมร่วมกัน การมีส่วนร่วมของนักศึกษาจึงเป็นไปในลักษณะทางด้านวัตถุประสงค์มากกว่ากระบวนการพบกลุ่มตามหลักการ กิจกรรมที่พบคือครูประจำกลุ่มจะให้นักศึกษาร่วมกันซื้อวัสดุครุภัณฑ์ให้สถานศึกษา หรือเก็บเงินทำกิจกรรมอื่นบ่อยมาก ทำให้นักศึกษาบางคนขาดทุนทรัพย์จนได้รับความเดือดร้อน และเกิดความเบื่อหน่ายไม่อยากจะเข้าร่วมกิจกรรมเพราะนักศึกษาส่วนใหญ่ก็ประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจอยู่แล้ว

การทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต แม้ว่าจะจะเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญมากในการทำงานร่วมกันหรือร่วมกันพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพ แต่การจัดกิจกรรมยังขาดการติดตามผลและการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่วนใหญ่แล้วไม่ได้เกิดสภาพปัญหาของผู้เรียนเอง แต่จะเป็นความคิดเห็นวิทยากร หรือครูประจำกลุ่มมากกว่าซึ่งขาดความสอดคล้องและปัญหาที่แท้จริง

กระบวนการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบ ต้องประสบปัญหามากเนื่องจากนักศึกษาหรือผู้เรียนไม่ค่อยมีเวลาและทบทวนบทเรียนเนื่องจากติดภาระกิจในการประกอบอาชีพมา ๆ หยุต ๆ บางครั้งก็หายไปเลยและต้องหยุดเรียน

การวัดผลและประเมินผล พบว่าผู้สอน ไม่ได้ประเมินผลการเรียน ก่อนเรียน ระหว่างเรียน ก่อนจบรายวิชาแล้วแจ้งให้ผู้เรียนทราบ เพื่อจะได้รู้พื้นฐานความรู้ของแต่ละคนมีมากน้อยเพียงไร และเรียนแล้วมีความก้าวหน้าหรือไม่

ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีปัจจัยภายนอกหลายประการที่ส่งผลต่อการหยุดเรียนก่อนจบหลักสูตร หลักสูตรที่ใช้จัดการศึกษานอกระบบไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน และสอดคล้องกับกลุ่มผู้ศึกษา ทั้งทางด้านความสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนการสอนในหลักสูตรระหว่างผู้เรียนผู้จัดกิจกรรมไม่มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกัน วิทยากรหรือครูผู้สอนยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ในหลักสูตรที่จัด การจัดกิจกรรมจึงไม่เป็นไปตามลำดับขั้นตอน รวมทั้งยังขาดการมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี ผู้เรียนมีความแตกต่างกันทั้งเพศ วัย ประสบการณ์ และการศึกษา บางคนเรียนรู้ได้เร็ว บางคนเรียนรู้ได้ช้า สื่อประกอบการเรียนมีเนื้อหาสาระมากและเป็นการซ้ำซ้อนและมีไม่เพียงพอสำหรับผู้เรียน บางครั้งส่งมาล่าช้า

สถานที่จัดกิจกรรมการศึกษาขาดความเหมาะสมอยู่ห่างไกล การพบกลุ่มนักศึกษาไม่บ่อย ให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าในการทำกิจกรรมร่วมกัน เมื่อร่วมกิจกรรมไม่ค่อยได้มีโอกาสมีส่วนร่วมมากนัก การพบกลุ่มเป็นไปในบางครั้งบางคราว เมื่อผู้เรียนประสบปัญหาหารือร่วมกัน กิจกรรมและแก้ปัญหาไม่ได้ด้วยตนเองก็ไม่รู้ว่าจะไปขอคำปรึกษาจากใคร เนื่องจากไม่สนิทสนมประกอบด้วยตัวเองไม่มีความมั่นใจที่จะไปขอคำแนะนำ ปัญหาดังกล่าวจึงเก็บเอาไว้ไม่ได้รับการแก้ไข เมื่อไม่มีทางออกก็เลยตัดสินใจไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษา